

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Příběh jako cesta k rozvoji řeči u dětí předškolního věku

Vypracovala: Jaroslava Kolářová

Vedoucí práce: Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 12. července 2018

Jaroslava Kolářová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěla poděkovat své vedoucí bakalářské práce paní Mgr. Evě Svobodové za její odborné vedení, za cenné rady a připomínky. Děkuji rovněž své rodině za jejich podporu během celého studia.

Abstrakt

Tématem bakalářské práce je příběh a jeho význam v životě předškolního dítěte v souvislosti s rozvojem řeči. Příběhy jsou součástí každého z nás. Životy nás všech, dospělých i dětí, se skládají z drobných příběhů. A lidé mají přirozenou potřebu se se svými příběhy svěřovat. Záleží tedy na nás, na učitelích, zda a jak zapojíme příběhy do předškolního vzdělávání. Já jsem přesvědčena o tom, že příběh je jedním z nejvhodnějších prostředků, jak dítě motivovat k přirozenému a nenásilnému rozvoji řeči. Zda využijeme reálné příběhy nebo příběhy pohádkové, které jsou předškolním dětem velmi blízké, záleží pouze na nás. Cílem této bakalářské práce je poukázat na možnosti práce s příběhem, jehož pomocí můžeme rozvíjet řečové schopnosti u dětí předškolního věku. V teoretické části se zabývám vývojem řeči z pohledu vývojové psychologie a možnostmi jeho podpory v rámci předškolního vzdělávání. Dále zmíním příběh jako literární útvar, upozorním na jeho znaky a význam pro předškolní dítě a poukáži na možnosti práce s příběhem k maximální podpoře rozvoje řečových schopností. V praktické části naplánuji projekt zaměřený na rozvoj řeči pomocí příběhů, zrealizuji ho v praxi a vyhodnotím naplnění cílů.

Klíčová slova: řeč, příběh, metoda, předškolní dítě

Abstract

The topic of this bachelor thesis is the meaning of the story and its impact on the life of the preschool child in the manner of involving its ability to speak. The stories are embodied in each of us. Our lives are like a jigsaw puzzle – full of little and big stories. And we have a natural need to tell those stories to others. So, it depends on teachers how they engage stories in the preschool curriculum. I myself believe, that the stories, real ones or fairy tales, are one of the most important methods how to motivate a child to develop its oral expression.

The goal of this thesis is to show the possibilities how to work with a story as a tool for developing the speech of a preschool child. The theory part is focused on the speech development from the point of view of developmental psychology. Then, I describe a story as a literary form, its features, and the meaning for a preschool child, and the ways how to use the stories as a support tool for speaking. In the empirical section, I make a project for developing the speech habits with the help of stories, which I put in practice, and finally, I evaluate if the goals are accomplished, or not.

Keywords: speech, story, method, preschool child

Obsah

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ŘEČ	10
1.1 Řeč jako prostředek dorozumívání	10
1.2 Ontogenetický vývoj řeči.....	11
2 PŘEDŠKOLNÍ OBDOBÍ A KOMUNIKACE	14
2.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) a komunikativní kompetence.....	14
2.2 Podpora komunikativních kompetencí.....	16
3 METODY A ČINNOSTI K ROZVOJI ŘEČI.....	17
4 PŘÍBĚH.....	18
4.1 Příběh jako literární žánr.....	18
4.2. Znaky příběhu a jeho význam pro předškolní dítě.....	19
5 PRÁCE S PŘÍBĚHEM V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ.....	20
5.1 Základní techniky a metody práce s příběhem	21
5.2 Dramatická výchova	21
5.2.1 Metody dramatické výchovy.....	22
5.3 Filozofování s dětmi	23
5.4. Příběh jako motivace k tematickému celku	23
PRAKTICKÁ ČÁST	25
ZÁVĚR	42
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	44
SEZNAM PŘÍLOH.....	47
Příloha č. 4: Vánoční pohádka: Hudební besídka pro děti předškolního a mladšího školního věku.....	47
Příloha č. 5: Příběh Martínek a sněhulák	47

Příloha č. 6: Příběh Pilní jako včeličky	47
Příloha č. 7: Příběh Ztracená vajíčka	47
Příloha č. 8: Příběh Výprava do středu rybníka.....	47
Příloha č. 9: Řídky a hry	47

ÚVOD

Téma příběh jako cesta k rozvoji řeči u předškolních dětí jsem si pro svou bakalářskou práci zvolila proto, že se domnívám, že právě příběh zaujímá v životě předškolního dítěte nezastupitelné místo. Příběhy nás v mateřské škole provází celým dnem. Příběhy motivují dítě k tomu, aby s námi mluvilo, aby nám sdělilo své pocity, starosti, dojmy, zkušenosti, ale kromě rozvoje řeči také dávají dítěti vzory, jak se zachovat v určité situaci, poučení, pomoc, pomáhají rozlišovat dobro a zlo, kultivují atd., atd. Ve své práci se ale budu především zabývat příběhem jako cestou k rozvoji řeči.

Příběh nám otevírá širokou škálu možností, jak s ním v mateřské škole pracovat. Existuje spousta metod a technik k tomu, abychom pomocí příběhu podněcovali u dětí potřebu komunikace a rozvíjeli jejich řečové schopnosti. Příběhy jsou dětem blízké, ať už ty skutečné založené na reálné zkušenosti nebo ty fiktivní, pohádkové.

Ze své dosavadní praxe jsem získala dojem, že příběh v mateřských školách nezaujímá takové místo, jaké by si zasloužil. Mám pocit, že příběh se velmi často využívá pouze jako vstupní motivace do činností, kdy ho pedagog přečte nebo převypráví a hlavní úlohou dětí je být zticha a poslouchat. Příběhy se hodně podceňují, zvláště ve spojitosti s rozvíjením dětské řeči. A protože si myslím, že právě příběhy jsou nosným pilířem při práci s předškolními dětmi, rozhodla jsem se tomuto tématu více věnovat ve své bakalářské práci.

Poukážu na další možnosti práce s příběhem a pokusím se posunout příběh v pedagogické práci dál než k jeho pouhému přečtení. Zaměřím se na různorodé aktivity motivované příběhem i na různé techniky a metody dramatické výchovy, které podporují nejen aktivitu dítěte, ale hlavně rozvoj jeho řečových schopností.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části zmíním vývoj řeči z pohledu vývojové psychologie, Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) a komunikativní kompetence. Definuji příběh jako literární útvar, jeho znaky a význam pro předškolní dítě. Dále poukážu na možnosti práce s příběhem pro maximální rozvoj řečových schopností dítěte. V praktické části naplánuji projekt zaměřený na

rozvoj řeči u předškolních dětí, který bude celý vycházet z příběhu. Tento projekt zrealizuji v praxi a vyhodnotím naplnění cílů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ŘEČ

Člověk přichází na svět s vrozenou schopností naučit se mluvit. Tím se zcela odlišuje od ostatních živočichů. Tato schopnost musí být však rozvíjena v kontaktu s mluvícím prostředím. Není-li tomu tak, řeč se nevyvine a člověk zůstane němý (Vyštejn, 1995).

Pro osvojení řeči je důležité nejen mluvící prostředí, ale i období, a to mezi druhým rokem života dítěte a pubertou (Vyštejn, 1995). Herman (2008) též tvrdí, že pokud nemá dítě z nějakých důvodů možnost do svých deseti let mluvit s jinými lidmi, bude se to později učit jen velmi obtížně. Pokud se vůbec mluvit naučí.

Vyštejn (1995, s. 6) definuje řeč jako: *„Produkt vysoce organizované nervové činnosti člověka, který se vytváří ze schopnosti slyšení. Mluvení není tedy pouhým „hýbáním ústy“, nýbrž nesmírně složitým psychofyzickým dějem – koordinovanou činností smyslových a mluvních orgánů, psychických procesů, jako je pozornost, vnímání, paměť, myšlení, city, a příslušných oddílů centrálního nervového systému – mozku...“*

1.1 Řeč jako prostředek dorozumívání

„Řeč je dorozumivacím prostředkem člověka s člověkem, prostředkem ke vzájemnému sdělování – k mezilidské komunikaci.“ (Vyštejn, 1995, s. 5)

„Potřeba komunikace stimuluje vznik a rozvoj řečových dovedností.“ (Vágnerová, 1999, s. 93)

V předškolním období dochází k enormnímu a rozhodujícímu rozvoji komunikačních kompetencí (Bytešníková, 2012). Celé předškolní období označuje Trpišovská (1998) jako období prudkého rozvoje řeči a vyznačuje se neobyčejným zájmem dítěte o osvojování si a tvoření jazykových útvarů. *„Toto období bývá označováno jako senzitivní (citlivá) perioda z hlediska rozvíjení řeči.“* (Trpišovská, 1998, s. 34)

Vágnerová (1999, s. 77) dodává, že: *„Řeč je základním nástrojem sociálního přizpůsobení. Dítě ji přijímá v konkrétní, hotové a konvencí dané formě.“*

Bytešníková (2012) uvádí, že komunikace je proces, který se vyvíjí celý život, ale za nejnvýraznější a nejdůležitější považuje období od narození po zahájení školní docházky. Komunikace je důležitou součástí všech sociálních procesů a je nezbytným předpokladem k vyšším myšlenkovým operacím (Nádvorníková, 2011). Trpišovská (1998, s. 34) uvádí, že: „Řeč pomáhá tvořit pojmy a ostatní logické formy myšlení. Bez ní by nebylo možné dosáhnout nejvyšší úrovně myšlení, pochopení a tvoření abstraktních pojmů i soustav pojmů. A naopak i rozvíjející se myšlení se odráží ve vyšší úrovni řeči.“

1.2 Ontogenetický vývoj řeči

Řeč je tedy velmi složitý proces závislý na mnoha dalších aspektech. Vyštejn (1995) uvádí, že už novorozenec po narození křičí. Tento křik je však reakcí na změnu dýchání. Novorozenci se rozvinou vlastní plíce a od toho okamžiku dýchá samo. Křik připravuje dítě na používání hlasu při řeči.

„Křik tříměsíčního dítěte je většinou již méně častý a výrazně diferencovanější a dítě začíná vydávat první hlásky (zpravidla dlouhé samohláskové zvuky), které budou tvořit později součást jeho řeči.“ (Langmeier a Krejčířová, 1998, s. 53)

Kolem 3. měsíce začíná dítě naznačovat spokojenost a libé pocity broukáním a vrněním. Zpočátku zvuky vydává náhodně, záleží na postavení mluvidel, dítě přibližuje a oddaluje rty a zvuky se začínají podobat souhláskám p, b, m. Postupně začne napodobovat zvuky nejen své, ale i svého okolí. To už do vývoje řeči zapojuje i sluch. Takto navazuje dítě kontakt s okolím (Vyštejn, 1995).

Okolo šestého měsíce začíná dítě žvatlat, vyslovovat slabiky. Později i zdvojené (Langmeier a Krejčířová, 1998). „*Motivace k rozvoji řeči je do značné míry dána potřebou udržet sociální kontakt. Dítě si všímá, jak lidé na jeho žvatlání reagují a tato zkušenost je za normální situace posiluje v přesvědčení, že je to dobrý prostředek komunikace (i když stále užívá pro iniciaci a udržení kontaktu také motorických projevů a úsměvu). Žvatlání se stává komunikačním prostředkem, přestože jde zatím hlavně o formu, tj. potřebu udržet kontakt a ne o obsah.*“ (Vágnerová, 1999, s. 42-43)

Kolem devátého měsíce rozumí děti jednoduchým pokynům (udělej pápá) a může se objevit první slůvko. V tomto věku jsou v této oblasti velké individuální rozdíly (Langmeier a Krejčířová, 1998).

V průběhu prvního roku si dítě začíná slova spojovat s konkrétním jevem či osobou (Vyštejn, 1995). *„První smysluplná slova jsou výslednicí snahy dítěte napodobujícího řeč dospělých, kteří naopak opakují jeho mluvní výkony. Kolem svých prvních narozenin bývá dítě obvykle schopno vyslovit několik jednoduchých slov.“* (Vyštejn, 1995, s. 19)

K radikálnímu pokroku v řeči dochází kolem roku a půl věku dítěte. Začíná chápat symbolický význam slov, rozumí mnohem více slovům a začíná je užívat. Jeho slovní zásoba, i když zatím pasivní, se rozrůstá (Langmeier a Krejčířová, 1998).

Pro batolecí období je typická otázka, co to je a proč? (Špaňhelová, 2008). *„V batolecím věku se velmi rychle rozvíjí sémantická složka řeči, tj. slovník dítěte.“* (Vágnerová, 1999, s. 78)

Jak uvádí Vyštejn (1995) v 1,5 roce začíná dítě používat dvou až tříslavné věty. Ještě správně nevyslovuje a často používá onomatopoi (zvukomalebna slova jako haf, bác, brr). *„V průběhu druhého roku se řeč stává postupně nástrojem myšlení a sdělování.“* (Vyštejn, 1995, s. 19)

Říčan (2004, s. 102) uvádí, že dítě: *„Ve dvou letech skloňuje, sestaví větu o několika slovech a učí se krátké říkanky. Jde mu to samo – na záměrné učení by ještě nemělo trpělivost. Do tří let svede bez chyby podřadné souvětí.“* Špaňhelová (2008, s. 44) uvádí, že batole: *„Kolem dvou let už umí přibližně 200-300 slov a na konci tohoto období odhadujeme, že umí kolem 700 slov.“*

„Obsah a rozsah slovníku dvouletého dítěte ovšem závisí na jeho specifických řečových schopnostech, na temperamentu, na intelektuální vyspělosti a hlavně na tom, kolik péče mu dospělé okolí věnuje. Individuální rozdíly tu bývají značné.“ (Vyštejn, 1995, s. 20)

Neustále se zdokonaluje gramatická stavba řeči. Špaňhelová (2008) uvádí, že dvou a půl leté dítě zvládá používat množné číslo a minulý čas.

„Rozvoj řeči i myšlení je závislý na sociální interakci a emocionální atmosféře prostředí.“
(Trpišovská, 1998, s. 30)

Do dvou let o sobě mluví dítě velmi často ve třetí osobě (nazývá se svým jménem) a teprve od třetího roku začíná používat první osobu, já (Langmeier a Krejčířová, 1998).

Ve třech letech mluví většina dětí souvisle a je schopno už samo vyprávět a sdělovat své dojmy, pocity, zážitky (Vyštejn, 1995). Mezi 3. a 4. rokem dítěte se ještě může zcela fyziologicky objevovat i koktání. Důvodem je, že jeho myšlení je rychlejší než slova (Bacus, 2004). *„Před čtvrtým rokem většinou dosáhne dítě dostatečné slovní zásoby, aby se mohlo plně zapojit do běžné řečové komunikace ve svém prostředí.“* (Vyštejn, 1995, s. 21)

Kolem pátého roku se zdokonaluje obsahová i zvuková stránka řeči (Vyštejn, 1995). *„Když s dítětem hodně mluvíme, čteme mu pohádky, odpovídáme na jeho nekonečné otázky, bude v šesti letech schopno užívat dvou a půl tisíce slov a rozumět bude – více nebo méně dokonale – dalším tisícům slov.“* (Říčan, 2004, s. 122) Růst slovní zásoby pokračuje vlastně po celý život člověka (Vyštejn, 1995).

„Sledujeme-li vývoj řeči dítěte, musíme ji hodnotit ze dvou hledisek:

- a) **receptivní složka** – oblast, kdy dítě vnímá a rozumí mluvené řeči, reaguje na pokyny, ale samo nemluví, příp. jen částečně;
- b) **produktivní složku** – to je vlastní jazykový projev (úroveň jeho výslovnosti, slovní zásoby, gramatické správnosti a souvislosti projevu).“

(Nádvorníková, 2011, s. 96)

U předškolních dětí se objevuje tzv. egocentrická řeč, která je podle Říčana (2004) spíše spojením několika monologů. Jedno dítě poslouchá druhé, nechá ho domluvit, ale neodpovídá mu a začne mluvit o zcela něčem jiném. *„Není primárně určena pro jinou osobu a bývá spojena s myšlením. Egocentrická řeč je řečí pro sebe, dítě nehledá a nepotřebuje posluchače, vyjadřuje tímto způsobem svoje pocity, nebo komunikuje často samo se sebou a řídí tak svou aktivitu. Egocentrická řeč slouží ke zjednodušení orientace,*

uvědomování a řešení úkolů. Později egocentrická řeč přechází v řeč vnitřní.“ (Trpišovská, 1998, s. 34)

„Vrcholnou fází vývoje dětské řeči je souvislá, gramaticky správná řeč, vyprovokovaná touhou po sdělování vlastních zážitků, viděných i slyšených, a vlastních úmyslů ostatním lidem.“ (Vyštejn, 1995, s. 22)

2 PŘEDŠKOLNÍ OBDOBÍ A KOMUNIKACE

Předškolní období trvá přibližně od tří do šesti let. Konec tohoto období není určen pouze fyzickým věkem, ale hlavně sociálním mezníkem, a to nástupem do školy (Vágnerová, 1999).

„Řeč a komunikace jakožto základní zdroj poznání otevírá dítěti životní prostor. Právě důležitou rolí již dospělých jedinců je napomáhat dítěti pronikat do existujícího světa a objevovat tak nové poznatky, zkušenosti, vědomosti a schopnosti. Adekvátní úroveň komunikačních kompetencí jedince je v nynějším světě nezbytným předpokladem pro jeho společenské, partnerské, profesní a další uplatnění.“ (Bytešníková, 2012, s. 7)

Komunikace provází člověka celým životem. Jeho komunikační dovednosti podporují navazování mezilidských vztahů a řešení různých životních situací a problémů (Bytešníková, 2012).

„Předškolní věk představuje senzitivní období pro rozvoj mnoha kognitivních procesů, zejména smyslů, řeči a myšlení.“ (Nádvorníková, 2011, s. 1) Řeč umožňuje i růst poznatků nejen o sobě, ale i o okolním světě (Langmeier a Krejčířová, 1998).

2.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) a komunikativní kompetence

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání je základní dokument státní úrovně, který vymezuje konkrétní cíle, obsah a oblasti vzdělávání, podmínky vzdělávání, vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí mimořádně nadaných. Jsou

zde uvedeny i požadavky, podmínky a pravidla vzdělávání předškolních dětí v předškolním zařízení (Bytešníková, 2012).

„Úkolem institucionálního předškolního vzdělávání je doplňovat a podporovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení.“ (RVP PV, 2017, s.6)

„RVP PV pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi: stanovuje cíle v podobě záměrů a cíle v podobě výstupů, a to nejprve v úrovni obecné a následně v úrovni oblastní.“ (RVP PV, 2017, s.9) *„Obecné záměry vzdělávání jsou vyjádřeny pomocí rámcových cílů, výstupy pak v podobě klíčových kompetencí. Rámcové cíle se promítají do pěti vzdělávacích oblastí a získávají podobu cílů dílčích. Jejich průběžné naplňování směřuje k dosahování dílčích kompetencí, které jsou základem pro postupné budování kompetencí klíčových.“* (RVP PV, 2017, s.9) A jednou z těchto kompetencí je právě kompetence komunikativní (RVP PV, 2017).

Oblast dítě a jeho psychika v sobě zahrnuje právě podoblast – jazyk a řeč. Tato oblast rozvíjí řečové schopnosti a jazykové dovednosti (Bytešníková, 2012).

RVP PV uvádí následující dílčí vzdělávací cíle podoblasti Jazyk a řeč:

- rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování)
- rozvoj verbálních i neverbálních komunikativních dovedností, kultivovaný projev
- osvojení si předčtenářských dovedností, zájem o psanou formu jazyka a další formy sdělení (hudební, dramatické, pohybové...)

(RVP PV, 2017)

Nádvořníková (2011, s. 95) dodává: *„Očekávané výstupy z RVP: Pojmenovat většinu toho, čím je dítě obklopeno, správně vyslovovat, ovládat tempo a intonaci, vyjadřovat samostatně myšlenky, vést rozhovor, učit se zpaměti krátké texty, rozlišovat slabiky,*

hlásky, vymyslet jednoduchá synonyma, homonyma, rozlišovat některé symboly, poznat napsané své jméno, projevovat zájem o knížky...“

„Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v oblasti psychologické je podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahlížení, jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznávání a učení.“ (RVP PV, 2017, s. 17)

2.2 Podpora komunikativních kompetencí

„V předškolním vzdělávání je nutné volit integrovaný přístup, tj. spojovat aktivity, v nichž se jednotlivé činnosti přirozeně prolínají.“ (Nádvorníková, 2011, s. 100)

Vyštejn (1995) uvádí, že ke zdokonalování řeči je důležitá především společná práce – ta podporuje potřebu vzájemného sdělování.

„Věk mezi třetím a čtvrtým rokem je to nejvhodnější období, kdy je možné rozvíjet dovednosti, které budou nezbytně nutné, aby se dítě naučilo číst. Velmi důležité je rozvíjení slovní zásoby a procvičování plynulosti řeči.“ (Bacus, 2004, s. 57) Dále dodává, že: „Dítě se už v tomto věku dokáže lépe soustředit a je trpělivější, takže vydrží například poslouchat delší příběhy o délce zhruba dvaceti minut. Zvláště rádo má rytmické příběhy, v nichž se některé pasáže opakují, a začíná se zajímat také o klasické pohádky, v nichž vystupují lidé nebo zvířata.“ (Bacus, 2004, s. 41)

Komunikativní kompetence můžeme podporovat a rozvíjet např. pomocí her. Jak uvádí Langmeier a Krejčířová (1998, s. 100): *„Každé zdravé dítě si hraje a hra je k jeho psychickému vývoji naprosto nezbytná.“*

V RVP PV (2017) je uvedena i vzdělávací nabídka činností vedoucí k rozvoji a zdokonalování řečových schopností. Patří mezi ně např. artikulační, řečové, sluchové, rytmické hry, hra se slovy, vyprávění zážitků a příběhů, poslech pohádek a příběhů...

3 METODY A ČINNOSTI K ROZVOJI ŘEČI

„Pro rozvoj řeči je důležité si s dítětem povídat, věci komentovat a nechat mu prostor k vyjádření. Pro lepší pochopení toho, co dospělý dítěti říká, je také vhodné vyjadřovat se konkrétně.“ (Špaňhelová, 2008, s. 79) Podle Tomáškové (2015) je také důležité odpovídat dětem na jejich otázky a být pro děti správným mluvním vzorem.

„Řečové dovednosti rozvíjíme v každodenních činnostech, při komunikaci s dítětem, při čtení, při vyprávění. Řeč se dítě naučí nasloucháním, vzájemnou komunikací, správným řečovým vzorem, čtením pohádek a příběhů, vyprávěním nad obrázky, učením říkadel a komentováním veškerých činností.“ (Tomášková, 2015, s. 40)

Nádvorníková (2011, s. 100) rozděluje aktivity pro rozvoj řeči do těchto okruhů:

- 1) rozvíjení slovní zásoby a gramatické správnosti řeči;
- 2) rozvíjení souvislého vyjadřování a mluvního apetitu (tedy chuti mluvit, sdělovat, vyprávět a povídat si);
- 3) péče o formální stránku řeči (výslovnost, hlasitost, práci s dechem).

„V předškolním období klademe na rozvoj řeči velký důraz, protože v pozdějším věku se napravuje řeč mnohem obtížněji a zdlouhavěji.“ (Tomášková, 2015, s. 100)

Nádvorníková (2011) doporučuje jako vhodné metody a činnosti k rozvoji řeči např.: artikulační hry (gymnastika úst), rytmické hry a říkadla, básně, hádanky, poslech a vyprávění příběhů, pohádek, sledování divadla, rozhovory o tom, co dítě prožilo, diskuse, řešení problémů, hledání odpovědí, komunikace v běžných situacích (vyjádření názoru, prosby...), dramatizace, prohlížení obrázků, knih, didakticky cílené hry a činnosti s jazykovou náplní.

Tomášková (2015, s. 99) tvrdí že: *„Velmi důležitou úlohu v rozvoji řeči hraje každodenní čtení říkadel, pohádek a příběhů.“* Mimo jiné uvádí, že pedagogičtí pracovníci by měli mít rozvinuté řečové a komunikační schopnosti a také správnou výslovnost, protože se podílejí na výchově a vzdělávání dítěte (Tomášková, 2015).

4 PŘÍBĚH

„Příběh je starý jako lidstvo samo. Představujeme si, že když člověk začal používat řeč, pocítil potřebu sdělit druhým to, co prožil. Možná to však bylo obráceně. Člověk měl tak silnou potřebu vyprávět příběhy, že vymyslel řeč. Anebo byl příběh dříve než člověk? Kdo ví...“ (Svobodová, Švejdová, 2011, s. 13)

Příběh může být skutečný nebo smyšlený. Má nějaký děj a jasně daný počátek i konec. Skutečný příběh zobrazuje skutečnou událost. Smyšlený, fiktivní příběh není založen na reálném ději. Příběhy se vypráví od pradávna. Lidé měli potřebu sdělovat dál, co se jim přihodilo, co prožívali (Bláhová et al., 2016).

„Příběh je jedna z věcí, která mimořádně dobře oslovuje tzv. pravou hemisféru, kde sídlí centra našich pocitů, intuice, přesvědčení, vztahů, vůle.“ (Herman, 2008, s. 160)

V průběhu historického vývoje se epické žánry dělily podle svého rozsahu. Na velké, střední a drobné. Mezi střední řadíme povídku či novelu a mezi drobné žánry patří pohádka nebo bajka (Toman, 1992). *„Základem drobných epických žánrů je příběh; střední epické žánry obsahují vedle příběhu i stručnou charakteristiku postav a prostředí, v němž se příběh odehrává. Mezi tradiční střední epické žánry patří báje, pověst, pohádka a povídka.“* (Štěpánek et al., 1965, s. 135)

Langmeier a Krejčířová (1998) uvádí, že už tříleté a čtyřleté dítě vydrží delší dobu poslouchat krátké povídky, a to i v malých dětských skupinách. Roste u nich zájem o mluvenou řeč. V této době dítě hodně a rádo povídá, i když je často samo sobě jediným posluchačem.

4.1 Příběh jako literární žánr

Literatura se v současné době dělí na dvě literární kategorie, a to na poezii a prózu a na tři literární druhy – lyriku, epiku a prózu. V literatuře může být literární druh též označen jako žánr (Toman, 1992).

„Lyrika je spojena s tradičními znaky poezie a epika se naopak stává přirozeným ekvivalentem prózy.“ (Toman, 1992, s. 12) Nejvýznamnějšími prozaickými žánry je právě pohádka a povídka, tj. vyprávění ze života (Toman, 1992).

4.2. Znaky příběhu a jeho význam pro předškolní dítě

Toman (1992, s. 13) uvádí, že epické dílo určuje následující znak: *„Základ tvoří vyprávění fiktivní události probíhající v časové návaznosti a příčinné souvislosti a tematicky uzavřené.“*

Příběh, ať už je vymyšlený nebo reálný je jádrem každého epického žánru – pohádky, povídky, novely... A každý z těchto žánrů má své charakteristické znaky (Toman, 1992). *„Z žánrů malé neboli drobné epiky je nejjednodušším žánrem příběh. Příběh má své zahrocení (pointu). Charakter pointy je různý: u drobného příběhu bývá anekdotický, humorný, poučný nebo může mít význam charakterizační.“* (Štěpánek et al., 1965, s. 135)

Teorie dětského čtenářství rozlišuje ve svém vývoji několik etap, které zhruba odpovídají vývojovým stádiím dětské psychiky (Toman, 1992).

„Pohádka zaujímá ve čtenářském kontextu dětí dominantní postavení. Je zřejmé, že svými žánrovými předpoklady nejlépe odpovídá mentalitě, potřebám a zájmům dětských čtenářů rané fáze mladšího školního věku a má pro ně nezastupitelný význam.“ (Toman, 1992, s. 64)

„Pohádka je krátký epický fiktivní příběh, ve kterém se ve většině případů objevují nadpřirozené či smyšlené bytosti v kombinaci se živými lidmi. Základním motivem pohádek bývá boj dobra se zlem. Pohádky určené dětem mají v sobě obsažen morální aspekt.“ (Bláhová et al., 2016, s. 106)

Pohádky otevírají dítěti svět fantazie, mají v sobě symboly a skrytá poselství prověřené generacemi (Herman, 2008.)

Pro dítě jsou důležité i ilustrace k příběhům. Často je to první věc, která dítě v knize zaujme, protože samo ještě neumí číst. Obrázky pomáhají dítěti pochopit nejen obsah, ale také mu pomohou k tomu, aby dokázalo příběh vyprávět samo (Bacus, 2004).

Předškolní období do 6 let věku dítěte řadíme do první předčtenářské etapy (Toman, 1992). „V předčtenářské etapě dětský recipient vnímá literární text poslechem, prostřednictvím přímého nebo reprodukováného předčítání a přednesu starších dětí nebo dospělých. Vizuální vnímání slovesně uměleckých děl tu má doplňující ráz a omezuje se pouze na jejich graficko-výtvarnou a ilustrativní složku.“ (Toman, 1992, s. 51)

5 PRÁCE S PŘÍBĚHEM V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

„Nové pojetí předškolního vzdělávání nám jasně vymezuje aktuálnost celistvého vzdělávání dětí. Vytváříme integrované vzdělávací celky pro vzdělávání dětí a jako jejich základ nám mohou posloužit příběhy.“ (Svobodová a kol., 2010, s. 131)

Jako příběh nás mohou inspirovat reálné zážitky, říkanky, pohádky, povídky, písničky, divadelní představení nebo konkrétní situace (Svobodová a kol., 2010).

„Příběhy mají v životě předškolního dítěte nezanedbatelný význam a v mateřské škole by měly mít výsadní místo.“ (Svobodová a kol., 2010, s. 141) Pohádky a příběhy umožňují dítěti objevovat svět. Zejména poznání toho, co je dobré a co špatné (Bláhová et al., 2016).

„Má-li příběh doopravdy upoutat pozornost dítěte, musí je bavit a vzbuzovat v něm zvědavost. Má-li mu však obohatit život, musí v něm podněcovat představivost, pomáhat mu rozvíjet rozumové schopnosti a vyjasňovat jeho pocity: být v souladu s jeho úzkostmi a tužbami: brát vážně jeho těžkosti a zároveň nabídnout dítěti řešení problémů které dítě nejvíc matou.“ (Svobodová a kol., 2010, s. 130)

S příběhem lze pracovat různě, existuje mnoho metod a forem, ale vždy záleží na cílech a záměrech pedagoga a na tom, co chceme, aby příběh dítěti nabídl. Jaké poznatky, prožitky a zkušenosti má příběh dítěti zprostředkovat. (Svobodová a kol., 2010)

5.1 Základní techniky a metody práce s příběhem

Svobodová (2010) uvádí dvě základní metody práce s příběhem: sdělování (narace) a vyprávění příběhů (storytelling).

Narace je sdělování zážitků, situací, událostí, tedy v podstatě příběhů (reálných nebo literárních) kdykoli během dne. Jde o přirozenou metodu, která provokuje dítě k myšlení a samostatnosti.

Vyprávění příběhů je metoda, kdy učitelka využívá situace kolem sebe, vnímá příběhy ve všem, co nás obklopuje a využívá je k získávání poznatků a zkušeností. Vyprávěný příběh může být i reálná situace nebo problém skupiny dětí, třídy.

„Naslouchání pohádce má pro dítě podobný citový (neváhám říci hojivý) význam jako hra. Může se při něm hravou formou vyrovnávat se svými strachy a konflikty, které jsou zde promítnuty do bezpečné vzdálenosti.“ (Říčan, 2004, s. 132)

5.2 Dramatická výchova

Dramatická výchova je specifický vzdělávací proces, který využívá prvky a prostředky dramatu a divadla. Jde o tvořivý způsob získávání zkušeností, vědomostí, dovedností a postojů na základě hry, vlastního prožitku a aktivních činností (Svobodová, 2010).

„K nejdůležitějším cílům dramatické výchovy patří sociální rozvoj osobnosti, rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních)“ (Bláhová et al., 2016, s. 10)

„Významná úloha v socializačním procesu dítěte připadá hře. Kdybychom vůbec chtěli celé období předškolního věku jednotně označit, mohli bychom mluvit nejspíše o období hry, která se v této době stává hlavní činností dítěte.“ (Langmeier a Krejčířová, 1998, s. 97) S přihlédnutím k tomuto faktu a také k tomu, že nám RVP PV dává dostatečný prostor pro variabilitu v obsahu, metodách, prostředcích i ve formách činností, je v mateřské škole ideální prostor pro dramatickou výchovu a její metody (Svobodová, Švejdová, 2011).

Výhodami dramatické výchovy je hlavně to, že pracuje s příběhem, zbavuje děti strachu, napětí a umožňuje jim svobodně se projevit. (Bláhová et al., 2016)

„Příběh se ale pouze nevypráví, ale příběhem děti aktivně procházejí, zkoumají ho z různých úhlů pohledu, rozkrývají jeho různá řešení.“ (Svobodová, 2010, s. 136)

5.2.1 Metody dramatické výchovy

Svobodová a Švejdrová (2011) uvádějí následující metody a techniky:

- **asociační kruh** – dítě sděluje své asociace na určitou věc, není typickou dramatickou metodou, tato metoda je slovní, provokuje myšlení a fantazii
- **práce s rekvizitou** – často využívaná metoda, bez které se neobejde žádný pedagog, provokuje myšlení, fantazii, dítě si všímá detailů
- **narativní pantomima** – spojení vyprávění a pantomimické ztvárnění, velmi vhodná pro využití v mateřské škole
- **simultánní pantomimická ilustrace** – jde o tzv. souběžné ztvárnění např. textu písničky, říkadla, velmi významná metoda pro využití v mateřské škole
- **diskuse** – není typicky dramatickou metodou, ale je zcela nezastupitelná, pomáhá dojít k závěru, výsledku činností
- **hra v roli** – specifická dramatická metoda vycházející ze spontánní hry dítěte, hra na „jako“
- **improvizace** – metoda či princip dramatické výchovy, jednání v určité situaci bez předchozí domluvy, vhodná spíše pro zkušenější děti
- **štronzo** – zastavení pohybu, tělo zůstává v klidné poloze, stoj bez hnutí
- **živý obraz a oživé štronzo** – pantomimické ztvárnění bez pohybu, umožňuje zastavit čas anebo po pohybovém ztvárnění zůstaneme nehnutě stát a pomocí nějakého signálu (slova) obraz rozhýbeme (např. živý Betlém)
- **vnitřní hlasy** – verbální technika pro starší děti, „co jim běží hlavou“
- **horká židle** – tato technika je vhodná k pochopení jednání druhé osoby, podporuje empatii, učí pokládat otázky (Proč jsi to udělal?), důležité nenechat dítě dlouho v negativní roli
- **reflexe** – tato metoda nám pomáhá zjistit, jak děti pochopily problém, jde o evaluační proces

- **zástupné předměty** nebo **zvukový kruh** – předmět jako symbol nebo znak postavy, často využíván v mateřské škole a zvukový kruh jako kulisa, dokreslení atmosféry (děšť, vítr...)

5.3 Filozofování s dětmi

Za propagátora a zakladatele filozofie pro děti je považován Matthew Lipman. Vytvořil motivační příběhy, které řeší filozofické problémy, a to už pro děti předškolního věku. K filozofování nám ale poslouží i kvalitní dětská beletrie. Velmi dobré je propojení filozofie pro děti s dramatickou výchovou (Svobodová, 2010).

„Filozofování s dětmi má být zábavné přemýšlení plné fantazie a úvah, odkrývání souvislostí, rozhození sítí, hraní si s myšlenkami a slovy, sledování a zkoušení nových možností a myšlenek...“ (Zoller, 2012, s. 11) *„Jeho cílem je podněcovat fantazii a odvahu k vlastnímu názoru.“* (Zoller, 2012, s. 16)

Pro filozofování s dětmi začínáme vždy s něčím konkrétním – otázka, která dítě zajímá nebo příběh, povídka či obrázková kniha se zvláštním problematikou (Zoller, 2012).

„Filozofování znamená, že si rozšiřujeme znalosti, a sice všemi nástroji, které máme k dispozici.“ (Zoller, 2012, s. 57)

5.4. Příběh jako motivace k tematickému celku

Příběh je jednou z možností, jak naplánovat tematický celek. Stává se hlavní motivací, jádrem všech činností, kterým dává určitý náboj. Umožňuje dětem dostatek prostoru k učení v přirozených souvislostech. A učitelce poskytuje spoustu námětu a témat. (Svobodová, 2010)

„Vyprávěný děj, do kterého vkládáme city, je dětské duši bližší a proto nesporně více stimuluje dítě k mluvním projevům, než děj viděný v televizi. Při opakovaném vyprávění pohádek se ptáme, jak to bylo dál a tím dítě nenásilně převádíme k souvislému vyprávění.“ (Vyštejn, 1995, s. 55)

„Příběhy a pohádky jsou tou nejpřirozenější a nejzajímavější cestou za poznáním světa.“
(Svobodová, Švejdová, 2011, s. 15)

„Čtení rozvíjí celou osobnost člověka, rozvíjí jeho řeč, koncentraci, pozornost, myšlení, paměť, představivost, fantazii, učí jedince hodnotit čtené, usuzovat, kriticky myslet, komunikovat, vytvářet závěry, mít vlastní názor a umět si ho také následně obhájit.“
(Tomášková, 2015, s. 10)

PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části vypracuji projekt zaměřený na rozvoj řeči u předškolních dětí a zároveň i na rozvoj poznávacích schopností dětí. Jako výchozí motivaci zvolím právě příběhy, které jsou dětem velmi blízké. Hlavním tématem projektu bude příroda a svět kolem nás, který nás dokáže fascinovat a v dětech vzbuzuje zájem. Tento projekt bude navazovat na školní vzdělávací program mateřské školy, ve které pracuji, a kde bude i realizován. Celý projekt zrealizuji se skupinou předškolních dětí. Stanovím si hlavní cíle projektu a záměry. Projekt představím, popíši nabídku činností a očekávané výstupy. Do projektu zapojím i místní organizace, které naše mateřská škola podporuje a zároveň i rodiče dětí. Na závěr zhodnotím, zda a jak došlo k naplnění stanovených cílů.

Příběhy, ze kterých vycházím, jsou uvedeny v příloze č. 1-8.

6 ŠKOLNÍ PROJEKT

Název

Život kolem nás

Anotace

Projekt „Život kolem nás“ je vypracován v souladu s RVP PV a navazuje na školní vzdělávací program mateřské školy, jejímž záměrem je, aby byly všechny děti spokojené a mohly si spolu užívat čas her a objevování, poznávání přírody a nejbližšího okolí, které je obklopuje, a tak získávat vztah k místu, kde žijí. Jednotným působením rodiny a školy docílit adekvátního množství sociálních dovedností, které jim umožní příznivý start do života (GÁLOVÁ, Z. a kol., 2017-2020).

Projekt by měl pomoci dětem v rozvoji jejich řečových schopností a dovedností, kultivovat jejich projev, a tím pomoci lepší sociální integraci do společnosti. Měl by také rozšířit jejich poznání a znalosti, a tím přispět k rozvoji jejich osobnosti.

Nenásilné propojení s třídním vzdělávacím programem umožňuje realizaci projektu během celého roku.

Představení projektu

Projekt „Život kolem nás“ je koncipován jako celoškolní projekt určený pro děti od 3 let do 6/7 let. Tématem celého projektu je příroda kolem nás. Toto téma je pro děti zajímavé a fascinující. Mimo to mateřská škola se nachází v krásné šumavské přírodě a byla by škoda, nevyužít toho, co nám nabízí přímo prostředí školy. Příběh, jako hlavní motivace tohoto projektu umožňuje dětem, zapojit se do činností zcela přirozeně.

Cílem tohoto projektu je rozvíjet řečové schopnosti u dětí, a to za pomoci příběhů. Děti si pomocí tohoto projektu obohatí nejen aktivní, ale i pasivní slovní zásobu. Naučí se souvislému, kultivovanému projevu, osvojí si komunikaci s druhými, naučí se mezi sebou spolupracovat, získají nové informace a celkově se lépe sociálně začlení do společnosti, protože právě k tomu je řeč velmi důležitá.

Tento projekt je rozvržen do 8 témat napříč ročními obdobími, které provází vždy příběh. Součástí tohoto projektu je nabídka činností. Aktivity není nutné splnit všechny. Záleží na pedagogovi, kolik času bude chtít jednotlivým tématům věnovat. Činnosti si může každý pedagog přizpůsobit dle svého, případně doplnit dalšími.

Na závěr každého tématu provedte s dětmi reflexi.

K tomuto projektu doporučuji, vytvořit si na velký formát papíru tabulku (8 oken, každé z nich představuje jedno téma), do nichž si můžeme vlepit fotky, namalovat obrázky, připsat poznámky apod. z činností, které jste dělali. Toto nám poslouží k rekapitulaci v závěrečné fázi reflexe celého projektu.

Hlavní cíle projektu

- 1) Rozvíjet slovní zásobu a řečové schopnosti dítěte.
- 2) Rozvíjet souvislý a kultivovaný projev dítěte.
- 3) Soustředěně poslouchat příběh a zachytit hlavní pointu děje.
- 4) Podporovat komunikační dovednosti dítěte a spolupráci.
- 5) Mít povědomí o přírodě a životě kolem nás.

Záměry

- Posilovat a rozvíjet paměť dítěte.
- Vzájemná kooperace dětí při společné činnosti.
- Pracovat podle pokynů a instrukcí.
- Sdílet radost ze hry se svými kamarády.
- Posilovat prostorovou orientaci v mateřské škole.

PODZIM

Září

Začátek školního roku je čas na seznámení se s novými kamarády, a proto využijeme příběh Jak si skřítek Viki našel kamaráda (ADAMOVSÁ, M., 2007, s. 6-9).

učení:

- kamarádství a jeho význam, kdo je kamarád a jaký by měl být
- vlastnosti člověka a lidské tělo (včetně orgánů)
- kde a komu můžeme pomáhat a je to vůbec důležité, posilování prosociálního chování
- stanovit si pravidla třídy

nabídka činností:

- ranní kruh, uvítací rituál „Ahoj, ahoj“ (inspirováno přednáškou JČU PF) nebo si můžete samy s dětmi nějaký vymyslet
- seznamovací hry „Dobrý den, pojdte ven“ (zásobník učitelky), „Jak se jmenuješ?“ (zásobník učitelky) – odpověď „Já jsem...“ zároveň rytmizace, vytleskání jména, „Já jsem ... a umím tohle“ – představit se a předvést činnost pantomimou, ostatní opakují „Ty jsi ... a umíš tohle“ (SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ, H., 2011), „Místa si vymění...“ – je dobré, když začne učitelka a poté zapojí aktivně děti, aby určovaly, kdo si místa vymění a užijí si vedoucí roli, „Na světě nejradši mám...“ (zásobník učitelky) – rozvíjíme řeč, myšlení i paměť, postupně opakujeme již zmíněné a přidáváme další slova
- poznávací smyslové hry – „Kdo promluvil?“, poznat kamaráda po hlase nebo hmatu
- „Kdo to je?“ podle popisu poznat kamaráda (jedno dítě má zavázané oči a hádá)
- lidské tělo (encyklopedie, obrázky, puzzle)
- pojmenovat lidské vlastnosti, přirovnání k pohádkovým postavám
- filozofování s dětmi nad otázkou „Jak můžeme pomáhat a je to důležité?“, s dětmi tuto otázku určitě ještě rozvedeme
- vyprávění na téma „Můj kamarád“ – nechat dětem prostor k vyjádření
- říkanky a písničky k tématu
- tanečky „Když jsi kamarád“ (www.pinterest.com) – zapojení zpěvu a pohybu
- seznámit se s prostředím a prostorami třídy – všímat si, co se změnilo, hra „Co se tady změnilo, co tu včera nebylo...?“ – necháme děti vymýšlet, co změnit a zároveň jim umožníme být i nápovědou, poradit či naznačit, co se změnilo

tvoření:

- VV – lidská postava, starší děti i se všemi detaily postavy (lze využít různých výtvarných technik – pastelky, tuš, vodovky, tempera, uhel, pastel), obkreslování těla a dotváření dle fantazie
- lidská postava z roliček od toaletního papíru, konstruktivní stavebnice

očekávané výstupy:

- dítě zná jména svých spolužáků a rodičů
- dítě sdělí své pocity, názory
- dítě bez zábran komunikuje s ostatními vrstevníky
- dítě vyjmenuje alespoň 3 lidské vlastnosti a zná jejich význam
- dítě si uvědomuje důležitost pomoci a umí o ní požádat
- dítě spolupracuje s ostatními na společném cíli
- dítě zná z paměti říkanky, písničky
- dítě aktivně používá nová slova
- dítě dokáže k mluvenému slovu zapojit pohyb
- dítě využívá prostor třídy k činnostem
- dítě si užívá radost ze společných činností

Říjen

Tento měsíc nás bude provázet příběh Jak Viki s Cyrilem pomáhali mravencům (ADAMOVSÁ, M., 2007, s. 35-37), kdy se seznámíme s jejich životem.

učení:

- život mravenců, jejich vývoj (vajíčko, larva, kukla a mravenec), stavba těla, mraveniště
- les, houby (jedlé, nejedlé, jedovaté)

nabídka činností:

- vstup do příběhu „Za horama, za dolama“ (SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ, H., 2011, s. 91-92)

Za horama, za dolama, u čarovné zahrádky,

za horama, za dolama, začínají pohádky.

Za horama, za dolama, i když je to k nevíře,

za horama, za dolama, má tam někdo potíže.

- text doprovázen pohyby dle fantazie pedagoga, postupně zrychlujeme
- filozofování s dětmi o tom, co jsou to potíže, jaké máme ve školce a co s tím
- hra „Na Škrholu“ – děti se učí říci, co se jim nelíbí (SVOBODOVÁ, E. - inspirováno přednáškou na JČU PF)
- četba příběhu, též je možné přečíst pouze část příběhu a nechat ho děti dokončit dle své fantazie – je zajímavé sledovat, jakým směrem se příběh vyvine
- hra „Když se řekne mravenec (les, houbař) napadne mě...“ - rozvíjí slovní zásobu a zároveň si zreflektujeme, co děti o problému ví (inspirováno SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ, H., 2011)
- obrázky, puzzle, mravenec (vývoj –plastová imitace mravence)
- překážková dráha (mraveniště), hry na mravence (přenášení klády na zádech, nad hlavou – spolupráce dětí)
- říkanky, písničky na téma les a mravenci
- hra „V lese jsem viděl...“ (zásobník učitelky) – rozvíjí slovní zásobu a paměť, jmenujeme, co jsme v lese viděli, slova opakujeme a přidáváme další
- les – jehličnatý, listnatý, smíšený
- sběr větviček jehličnanů – výstava, popsat rozdíl
- stavění mraveniště ze špejlí, příp. venku z přírodního materiálu

tvoření:

- vyrobit mravence z plata od vajec (vystříhnout, domalovat temperou, nalepit tykadla a nohy)
- vytvořit mraveniště z kmínu (potřít lepidlem, nalepit kmín), prsty dotisknout mravence (3 puntíky prstovými barvami)

očekávané výstupy:

- dítě umí vysvětlit pojem potíže a uvést příklady
- dítě dokáže vymyslet pokračování příběhu
- dítě využívá při činnostech svou fantazii

- dítě zná stadia vývoje mravence
- dítě zná alespoň 3 názvy jehličnatých stromů
- dítě využívá prostor třídy
- dítě si zapamatuje a vyjmenuje alespoň 6 předmětů, názvů věcí apod. jdoucích za sebou

Listopad

V listopadu si povíme o lesních zvířatech a o tom, jak se chystají na zimu. Celým tématem nás provede příběh Jak se tlustému medvídkovi nevyplatilo přejíždání (ADAMOVSÁ, M., 2009, s.14-16).

učení:

- lesní zvířata, příprava na zimu, stavba těla (rozdíl zvířecí a lidská postava)
- zvířata, která v zimě spí
- plody podzimu
- stupňování přídavných jmen
- zopakovat si vlastnosti

nabídka činností:

- pohybové hry motivované lesními zvířaty, vhodné s využitím říkanky
- „Na lišku a zajíčky“ – honička

Číhám, číhám na zajíčky

pojdte ke mně blíž.

1,2,3 já už běžím,

rychle najdi skrýš.

(vlastní tvorba)

- sběr lesních plodů a přírodních materiálů (šípky, bukvice, kaštiny, žaludy, listí, mech...) – tvořit domečky pro zvířata, k čemu jsou tyto podzimní plody dobré - diskuse

- hra „Já jsem...malá, ty jsi...menší – hra na stupňování přídavných jmen, vhodné doplnit obrázky
- využít příběh k zopakování, ale tentokrát jako „popletenou pohádku“, děti opravují a doplňují příběh
- obrázky zvířat, která spí
- doplnit přirovnání (chytrý jako...liška, spí jako...medvěd a vymýšlet další, necháme dětem volný prostor)
- puzzle, kde zvířátka bydlí (komentovat)
- popis obrázku (les se zvířaty) – využívat předložky a tvořit souvětí
- pantomima – předvést zvíře, ostatní hádají
- rozdat každému dítěti kartu s obrázkem zvířete a jejich úkolem je popsat zvíře tak, aby ostatní uhádli, o jaké zvíře se jedná
- písničky, říkanky, tanečky se zpěvem k danému tématu
- zapojení rodičů – přinést do školky kaštiny nebo žaludy, příp. suchý chléb a ovoce a společně půjdeme ke krmelci, nejprve je vhodné zapojit rodiče do ranního kruhu a nechat děti mluvit o tom, proč půjdeme ke krmelci, proč pomáháme zvířatům v zimě atd.
- zúčastnit se výukového programu NP Šumava „Zvířátka v zimě“

tvoření:

- malování lesních zvířat (tempera, tuš, křídly...)

očekávané výstupy:

- dítě ví, jak zvířata přezimují
- dítě má povědomí o tom, jak může v zimě zvířatům pomáhat
- dítě umí popsat zvířecí postavu a uvědomuje si rozdíly s lidskou postavou
- dítě vyjmenuje alespoň 3 druhy podzimních plodů
- dítě prožívá radost při společných činnostech s rodiči
- dítě komunikuje a zapojuje se do činností i s lektorem výukových programů

ZIMA

V období zimních měsíců budeme pracovat s příběhem o narození Ježíška, který bude inspirován Vánoční pohádkou (RIEGEROVÁ, A., CHUDOBA, S., 2007, s. 3-13) a příběhem s názvem Martínek a sněhulák (PETIŠKA, E., 1987, s. 172-175).

Prosinec

Prosinec je měsíc, kdy slavíme Vánoce. Svátky narození Ježíška. Proto využijeme hudební pohádku nakladatelství ROTAG (Vánoční pohádka) k nazkoušení vánoční besídky. Bude to tedy měsíc, kdy si pozveme rodiče, aby s námi mohli oslavit příchod Ježíška. Využití a zapojení tohoto příběhu do projektu je zcela záměrné, protože nám dává opět nový rozměr tomu, jak podpořit řečové schopnosti u dětí. Převážná část příběhu je zpívaná a umožňuje nám do příběhu zapojit i prvky dramatické výchovy. Využijeme nejen dramatizace pohádky, práce s rekvizitou a kostýmy, ale samozřejmě i hru v roli a improvizaci.

učení:

- naučit se texty a písně, dbát na správnou výslovnost, artikulaci i intonaci
- hra s hlasem
- ztvárnění rolí, zapojení vlastní fantazie
- překonat stud z veřejného vystoupení

nabídka činností:

- nastudování scénáře a zdramatizování příběhu

očekávané výstupy:

- dítě si zapamatuje delší text
- dítě souvisle komunikuje, vypráví příběh
- dítě dokáže spojit zpěv s pohybem
- dítě dokáže překonat stud a vystoupit před hosty

- dítě prožívá radost při dramatizaci pohádky

Leden, Únor

V tuto dobu si povíme příběh Martínek a sněhulák. Na tomto příběhu si připomeneme, jak plyne čas a také zimu, sníh a jeho vlastnosti.

učení:

- časové pojmy (roční období, včera, dnes, zítra, dny v týdnu)
- typické znaky zimy
- vlastnosti sněhu
- geometrické tvary
- tvoření rýmů
- připomeneme si povolání rodičů

nabídka činností:

- asociční hra „Když se řekne sněhulák (zima) napadne mě...“ (inspirováno SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ, H., 2011) – děti doplňují větu
- pokusy se sněhem – pozorování sněhu, vloček lupou, proces tání (sníh, rampouch) – změna skupenství, čistota sněhu (vody)
- třídění obrázků dle ročního období
- vycházka do okolí, pozorování krajiny
- nedokončit pohádku - (zastavit pohádku na str. 173 ... Martínek se podívá sněhulákovi do tváře a povídá... - vyzkoušet techniku vnitřní hlasy, „co asi běží Martínkovi hlavou?“, pokračovat a přestat v dalším úseku ... Martínek posadí sněhulákovi hrnec na hlavu... - a nechat děti přemýšlet proč najednou na sněhuláka dosáhl, opravdu vyrostl)
- geometrické tvary (koule, čtverec, trojúhelník)
- píseň, říkanka na téma sníh, sněhulák, zima – vhodné vždy s pohybem
- obrázky k vymýšlení rýmů

očekávané výstupy:

- dítě přemýšlí u činností a zapojuje svou fantazii
- dítě popíše své pozorování se sněhem
- dítě určí alespoň 3 typické znaky každého ročního období
- dítě vymyslí různé varianty ukončení příběhu
- dítě vyjádří svůj názor
- dítě pozná kouli, trojúhelník, čtverec
- dítě zapojí pohyb ke zpěvu i k mluvenému slovu
- dítě vymyslí rým k obrázku

JARO

Jarní příběhy zvolíme z knihy Dobrodružství v říši hmyzu (MODRÁ, J., 2014).

Březen

Pro tento měsíc se seznámíme s životem včel a využijeme k tomu příběh Pilní jako včeličky (Modrá, J., 2014, s. 19-24). V tomto tématu zapojíme i místní včelaře, popř. rodiče a uspořádáme návštěvu včelařství.

učení:

- včela, vosa, čmelák, sršeň (stavba těla, rozdíl, kde a jak žijí, jejich význam)
- včelí úl, jak vzniká med
- kdo je včelař
- co dělat, když nás píchne včela nebo vosa
- přivolání první pomoci

nabídka činností:

- návštěva včelařství, případně beseda se včelařem – děti mají možnost pokládat otázky, k této činnosti přizveme rodiče
- ochutnávka několika druhů medu

- hra na včely – přiblížit jejich život (létání z květu na květ, sát sosáčkem nektar – např. kolíčkem, krátkým brčkem ho přenést do úlu – zmačkaný papír, míček...)
- telefonní rozhovor „přivolat pomoc při štípnutí vosou“
- písničky a říkanky k tématu

tvoření:

- malování včely tuší a lepení úlu z proužků roličky od toaletního papíru

očekávané výstupy:

- dítě má povědomí o práci včelaře
- dítě dokáže pokládat otázky
- dítě pozná chuť medu
- dítě má povědomí o životě včel
- dítě si uvědomuje rozdíl mezi včelou a vosou
- dítě dokáže přivolat pomoc
- dítě si vybaví texty písni a říkanek
- dítě zkouší bez zábran nové výtvarné techniky

Duben

V dubnu se podíváme do říše motýlů s příběhem Ztracená vajíčka (MODRÁ, J., 2014, s. 58-61).

učení:

- druhy motýlů a jejich vývoj
- stavba těla motýla
- způsob kladení vajíček, opakování předložek

nabídka činností:

- obrázky, příp. plastové napodobeniny motýla (vývoj – vajíčko, housenka, kukla, motýl)

- asociační hra „Kdyby to nebyla kukla, bylo by to...“ (inspirováno SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ, H., 2011)
- pohybové ztvárnění vývoje – vajíčko (děti stojí v kruhu, drží se za ruce), pak se vylíhla housenka „Housenka seděla v listí a žrala a žrala a žrala...“ (postupně přibíráme jednotlivé děti - buď se držíme za ruce nebo se postavíme za sebe a držíme se za ramena – housenka roste a tloustne), „A housenka žrala, žrala, to si pochutnala“ první v zástupu vede děti, hledá různé cesty, zatáčí apod. (vede housenku), „Jak housenka žrala, žrala, do kukly se zamotala“ (kukla – držíme se za ruce, příp. stojíme v zástupu a motáme se jakoby do klubíčka – stoj je nepohodlný, housenka v kukle nemá místo, proměňuje se) a to trvá, proto čekáme (vyjmenujeme dny v týdnu „Čeká v pondělí, úterý...“ nebo počítáme „1, 2, 3,... do kolika chceme“), „Byla jedna kukla a ta kukla pukla“ – tleskneme, rána do bubínku - prasknutí „a ač byla zralá, tak se rozmotala“ (pomalu se rozmotáme) a proměníme se v motýla (ladně létáme v prostoru třídy). V tuto chvíli je vhodné hodit doprostřed kruhu látku (prostěradlo), ve které je zamotaný plastový motýl, děti po malých kouskách odkrývají látku (jsou napjatí, co tam asi je, moment překvapení), teprve poslední dítě odkryje poslední část látky, kdy se objeví motýl (inspirováno z přednášky Hanky ŠVEJDOVÉ, PF JČU a jejich webových stránek <https://hanka-svejdova-eshop.webnode.cz/inspiromat/>)
- vymýšlení jmen pro motýla (rozvíjíme fantazii i slovní projev dětí)
- hra „Let motýla“ – motýly (děti) létají v prostoru třídy do hudby, hudba zastaví, děti usednou na květinu a učitelka se ptá některého z dětí „Co jsi z té výšky viděl?“ – děti odpovídají (inspirováno aktivitou Hanky ŠVEJDOVÉ z jejich webových stránek <https://hanka-svejdova-eshop.webnode.cz/inspiromat/>)
- písničky a říkanky k tématu
- možnost navštívit muzeum se sbírkou motýlů
- pozorování v přírodě
- „Kam se schoval motýl?“ – hra na určování předložek (motýli jsou buď děti a schovávají se, příp. učitelka ukrývá plastového motýla)

tvoření:

- trhání barevného papíru, zdobíme tělo motýla

očekávané výstupy:

- dítě má povědomí o vývoji motýla, zná jednotlivé fáze
- dítě zná názvy několika druhů motýlů
- dítě popíše jednotlivé části motýla
- dítě dokáže určit předložky
- dítě využívá fantazii ve výtvarných činnostech
- dítě dokáže doplnit smysluplně větu
- dítě se bezpečně orientuje v prostoru třídy
- dítě si všímá motýlů v přírodě

LÉTO

Květen

Poslední příběh tohoto projektu Výprava do středu rybníka nás zavede k vodě (BREZOVICKÁ ŠEBEKOVÁ, L', 2012, s. 80-84). Seznámíme se tedy s vodními živočichy a zvířaty žijícími v blízkosti vod.

učení:

- vodní živočichové
- zvířata žijící v blízkosti vod
- různé podoby vody v přírodě

nabídka činností:

- obrázky (druhy ryb, život pod vodou, dýchání, stavba těla)
- povídání o tom „Co bych dělal, kdybych byl ryba“ -rozvíjení slovní zásoby, vyjadřování, fantazie

- dechová cvičení (prolézání strachovým pytle „Plavu, plavu“ – prolézt pytel na jeden nádech) a gymnastika mluvidel
- zvířata v okolí vod (žáby, čápi, kachny...)
- výukový program Národního parku Šumava „Vodní království“
- píseň „Leze, leze ráček“ (JENČKOVÁ, E., 2016, s. 34) a říkanka s jemnou motorikou-prstohrátky „Čapí zobák klábosí“ (JENČKOVÁ, E., 2016, s. 26)
- hry s padákem – tvoříme rybník, šifonové šátky – řeka od pramínku a po ústí do moře, potůček (bublání brčkem do vody)
- stavíme vor z dřívěk nebo špejlí
- přerušit příběh v momentě, kdy připluli na ostrov a dát dětem možnost, vymyslet, co se tam dělo, co viděli... nechat jim prostor pro jejich nápady
- vycházky do přírody

tvoření:

- kachna, kačer – otisk dlaně prstovými barvami, dolepit hlavu a peří na tělo, modré pozadí (rybník)

očekávané výstupy:

- dítě vyjmenuje několik druhů ryb a jiných vodních živočichů
- dítě popíše tělo ryb
- dítě ví, jaká zvířata žijí v blízkosti vody
- dítě si uvědomuje různé podoby vody v přírodě
- dítě určí rozdíl mezi řekou, potokem a rybníkem
- dítě spolupracuje s ostatními dětmi
- dítě sdělí své názory či nápady

Červen

Poslední měsíc je věnovaný rekapitulaci a závěrečné reflexi celého projektu.

Společně s dětmi si zhodnotíme, jaká část projektu je bavila nejvíce, co se jim líbilo nebo nelíbilo. K tomu nám pomůže tabulka, kterou jsme v průběhu projektu vytvořili. Slouží k připomenutí příběhů a činností, které je provázely.

Očekávané výstupy:

Hlavní cíle:

- 1) Dítě má bohatou slovní zásobu a aktivně ji využívá.
- 2) Dítě dokáže souvisle vyjádřit myšlenky, pocity, názory nebo nápady.
- 3) Dítě se soustředí na poslech příběhu a zná hlavní pointu děje.
- 4) Dítě bez zábran komunikuje se svými vrstevníky i s dospělými.
- 5) Dítě má poznatky odpovídající věku z oblasti přírody a života kolem nás.

Záměry:

- Dítě si zapamatuje minimálně 5 předmětů, názvů věcí apod. jdoucích za sebou.
- Dítě spolupracuje s ostatními.
- Dítě pracuje podle pokynů a instrukcí.
- Dítě prožívá radost ze hry se svými kamarády.
- Dítě se bezpečně orientuje v prostředí třídy.

Evaluace:

- děti reagovaly na činnosti velmi dobře
- velmi si oblíbily uvítací rituál
- na začátku roku byly děti při ranním kruhu velmi netrpělivé a chtěly sdělovat své dojmy hned, bez ohledu na to, že právě mluvil někdo jiný, na konci roku byly více ohleduplnější
- problém dětem dělal popis kamaráda, věci nebo předmětu tak, aby příliš neprozradily, o jakou věc či předmět se jedná

- popisovat obrázek a říci souvětí bylo těžké, musela jsem dětem pomáhat nebo jim alespoň poradit, aby používaly předložky
- hry jsem musela volit s ohledem na velký počet dětí a malý prostor ve třídě
- děti byly při hrách rády ve vedoucí roli (místo učitelky)
- děti rády zpívají jakékoli písničky, hudební pohádka je velmi bavila, velkou motivací pro ně byly kostýmy
- hru na rozvíjení paměti jsem musela uzpůsobit velkému počtu dětí, a to tak, že jsem udělala 2 skupiny dětí nebo jsem střídala děti nejprve z jedné strany kruhu a po chvíli z druhé
- bylo zajímavé slyšet, co děti vymyslí, když je necháme dokončit příběh

Autoevaluace:

- myslím, že činnosti uvedené v tomto projektu podporují rozvoj slovní zásoby a řečové schopnosti dětí
- vstup do pohádky pomocí říkanky „Za horama, za dolama“ (SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ, H., 2011, s. 91-92) se nejenom mě, ale i dětem velmi líbil, doporučuji zařadit před každým vstupem do příběhu
- filozofování s dětmi mi zabralo mnohem více času než jsem si naplánovala, příště bych tuto činnost volila s menším počtem dětí
- spolupráce s rodiči je dobrá, zhruba polovina rodičů se účastnila akcí (návštěva krmelce a včelařství)
- návštěva včelařství byla velmi povedená, dozvěděli jsme se spoustu zajímavých informací, otázky měli jak rodiče, tak i děti
- při nácviu písně je lepší posadit děti na židle, protože mám-li je za zády, nemám nad nimi kontrolu a děti pak nedávají pozor, od klavíru není možné se otáčet za sebe

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se snažila poukázat na to, jak nejlépe můžeme využít v mateřské škole příběhy a jaké k nim volit činnosti tak, aby nám pomáhali rozvíjet řeč u dětí. Dětem jsou příběhy velmi blízké, rády je poslouchají, vzbuzují v nich zvědavost, podporují fantazii a zvolíme-li si jako pedagogové vhodné formy činností, velmi dobře nám pomohou rozvíjet, obohacovat a také kultivovat dětskou řeč.

Jako základní motivaci celého projektu jsem si zvolila příběhy motivované přírodou. Stanovila jsem si několik hlavních cílů a záměrů. Celý projekt je však zaměřen na rozvoj řeči, proto jsem volila aktivity tak, aby byly děti nenásilnou, hravou formou povzbuzovány v tom, aby mluvily. Zařadila jsem různé činnosti, které jsem zmínila v teoretické části. Vyprávění, různé metody dramatické výchovy jako např. asociační hry, práce s rekvizitou, hru v roli. Také jsem zařadila filozofování s dětmi, které je ovšem časově náročnější a vyžaduje určitou přípravu. Otázky pro filozofování byly, alespoň si to myslím, vhodně zvolené a děti se velmi rozpovídaly. Celá činnost trvala poměrně dlouho a příště bych ji zvolila za předpokladu menšího počtu dětí. Celou situaci jsem musela hodně řídit, protože děti měly problém nechat druhého domluvit. Chtěly mi svůj názor sdělit okamžitě.

Téměř všechny stanovené cíle se mi podařilo naplnit. Děti dokáží spontánně vyprávět, jejich projev je souvislý, umí sdělit své názory a postoje, dokáží je vysvětlit. Zvládnou se naučit zpaměti a vybavit si texty písní a říkanek. Některé děti měly problém při popisování vlastností předmětů. Jakékoli pohybové aktivity mají děti rády. Jako neobtížnější se ukázalo, popis obrázku tak, aby užívaly souvětí a neopakovaly se. Na to bych se ještě zaměřila. A nejenom na obrázek, ale i na to převyprávět příběh tak, jak se odehrál. Děti celý příběh velmi pokrátí a ačkoli znají celý děj, mají-li ho vyprávět, vynechají spoustu podstatných věcí a příběh rychle ukončí. Při vyprávění bych ale raději volila klasické pohádky, které jsou dětem notoricky známé.

Zaměřila bych se tedy ještě na vyprávění např. podle obrázkové knížky, které jsem do tohoto projektu nezařadila.

Závěrem bych řekla, že příběhy jsou pro rozvoj řeči velmi důležité. Ať už se jedná pouze o jejich poslech nebo jsou-li zvoleny jako hlavní „stavební kámen“ k různým činnostem.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ADAMOVSÁ, Marie. *Cyril a lesní skřítek*. Praha: Rotag, 2007. ISBN 978-80-87126-00-4.

ADAMOVSÁ, Marie. *Příběhy lesních zvířátek*. Praha: Rotag, 2009. ISBN 978-80-87126-05-9.

BACUS, Anne. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-862-7.

BLÁHOVÁ, Krista et al. *Rozvíjíme děti s využitím příběhů a veršů*. Praha: Raabe, 2016. ISBN 978-80-7496-275-2.

BREZOVICKÁ ŠEBEKOVÁ, L'ubica. *Medové příběhy*. Praha: Advent-Orion, 2012. ISBN 978-80-7172-884-9.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3008-0.

GÁLOVÁ, Zdeňka a kol. *Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání: Čas objevů a her*. Vimperk: MŠ Vimperk, 2017-2020.

HERMAN, Marek. *Najděte si svého martana*. 3. vyd. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-260-6070-3.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole výběrová řada: Prstohrátky nejen se zvířátky*. Hradec Králové: Tandem, 2016. ISBN 978-80-86901-35-0.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. vyd. 3., přeprac. a dopl. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

MODRÁ, Jana a kol. *Dobrodružství v říši hmyzu*. Jablonné v Podještědí: Společnost pro Lužické Hory, 2014. ISBN neuvedeno.

NÁDVORNÍKOVÁ, Hana. *Kognitivní činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-86307-87-9.

PETIŠKA, Eduard. *Martínkova čítanka a dvě klubíčka pohádek*. 3.vyd. Praha: Albatros, 1987. ISBN neuvedeno.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 50 s. [cit. 2018-03-08]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/776/>.

RIEGEROVÁ, Alena. *Vánoční pohádka: Hudební besídka pro děti předškolního a nižšího školního věku*. Praha: Rotag, 2007. ISBN 978-80-87126-01-1.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

SVOBODOVÁ, Eva a kol. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.

ŠTĚPÁNEK, Vladimír et al. *Teorie literatury: učebnice pro pedagogické fakulty*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965. ISBN neuvedeno.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Průvodce dětským světem*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1907-8.

TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Jihočeská univerzita Pedagogická fakulta, 1992. ISBN 80-7040-055-2.

TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0790-0.

TRPIŠOVSKÁ, Dobromila. *Vývojová psychologie pro studenty učitelství*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně Pedagogická fakulta, 1998. ISBN 80-7044-207-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2.vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-803-4.

VYŠTEJN, Jan. *Dítě a jeho řeč*. Beroun: BAROKO & FOX, 1995. ISBN 80-85642-25-5.

ZOLLER, Eva. *Učíme děti ptát se a přemýšlet: metody a aktivity k rozvoji myšlení i kultivaci osobnosti dítěte*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0096-3.

Internetové zdroje:

Od housenky k motýlům [online]. Klatovy: Hanka Švejdová, ©2016 [cit. 25.6.2018]. Dostupné z: <https://hanka-svejdova-eshop.webnode.cz/inspiromat/>

Pinterest. *Pinterest.com*[online]. 2018, [cit. 12.7.2018]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/378232068683980533/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Příběh Jak si skřítek Viki našel kamaráda

Příloha č. 2: Příběh Jak Viki s Cyrilem pomáhali mravencům

Příloha č. 3: Příběh Jak se tlustému medvídkovi nevyplatilo přejídání

Příloha č. 4: Vánoční pohádka: Hudební besídka pro děti předškolního a mladšího školního věku

Příloha č. 5: Příběh Martínek a sněhulák

Příloha č. 6: Příběh Pilní jako včeličky

Příloha č. 7: Příběh Ztracená vajíčka

Příloha č. 8: Příběh Výprava do středu rybníka

Příloha č. 9: Řídky a hry

JAK SI SKŘÍTEK VIKI NAŠEL KAMARÁDA

Není to tak dávno, co v lese nedaleko Dubové Lhoty seděl malý lesní skřítek jménem Viki u jezírka a přemýšlel, co bude celé odpoledne dělat. Kolem něho tiše šuměl les a občas se ozvalo šplouchnutí, když některá ryбка vyskočila nad hladinu, aby zachytila letící hmyz. Najednou Viki zpozorněl. V dálce se ozvalo nějaké bouchání. Viki byl zvědavý, kdo dělá takový rámus, a tak se rozběhl podívat, co se děje. Chvilku běžel, ale cesta mu ubíhala pomalu. Nastartoval tedy křidélka a letěl.

Někteří lesní skřítkové totiž mohou chodit jako lidé i létat jako ptáci.

Na kraji lesa nedaleko hájovny uviděl podivného velikého skřítku.

Měl v ruce sukovici a bouchal ní do stromů.

„Ach, ach,“ ozývalo se jejich vzdychání.

Viki se rozzlobil: „Co to provádíš? Vždyť to stromy bolí! Hned toho nech!“ křičel. Ale jak byl rozzlobený, nekoukal na cestu. Proletěl šipkovým keřem a zachytil se kalhotkami o trn na jeho větvičce.

Chvilku tam bezvládně visel, pak to jeho kalhotky nevydržely, roztrhly se, a Viki spadl dolů do veliké blátivé louže. Snažil se rychle vstát, ale bláto se na něj nalepilo, a on se nemohl pohnout z místa. Čím víc se snažil, tím víc se na něj bláto lepilo. „Pomóc!“ volal zoufale.

Veliký skřítek uslyšel jeho volání a rychle přiběhl. „Počkej, podám ti sukovici a vytáhnú tě ven,“ řekl milým hlasem a hned to také udělal. „Ty vypadáš!“ zhroutil se. „Musíš se umýt. Počkej tady, přinesu vodu,“ nakázal mu a uháněl k hájovně.

Za chvilku byl zpátky a nesl malý kyblík do poloviny naplněný čistou vodou.

„Teď zavři oči a já tě tou vodou poleju,“ řekl. „Tak jo,“ souhlasil Viki,

přikrčil se, zavřel oči a ve chvílce z něj proud čisté vody spláchl všechno bláto.

„Díky, skřítku, zachránil jsi mi život,“ zatřepetal Viki křidélky a usmál se na něj.

„Já přece nejsem skřítek. Jsem Cyril. Z hájovny.“

„Tak ty jsi člověk?“ podivil se Viki.

„Můj tatínek je hajný,“ chlubil se Cyril.

„Tvůj tatínek je hajný, a ty ubližuješ stromům. Jak je to možné?“
kroutil hlavou Viki.

„Já jim přece neubližuji. Jenom tou sukovicí vyháním brouky, co jim škodí.“

„Sukovicí brouky nevyženeš a stromům ublížíš,“
vysvětloval lesní skřítek. „Počkej, něco ti ukážu.“

Několikrát dlouze zapískal. Najednou se ve vzduchu ozvalo tleskání křídel a než se Cyril vzpamatoval, přistálo na zemi před nimi pět krásných statných datlů. „Kluci, ukažte tady Cyrilovi, jak se vyhánějí brouci, co škodí stromům,“ řekl Viki. Datlové kývli hlavami, a pak se každý z nich rozletěl na jiný strom. Za chvíli se lesem rozléhalo pravidelné tukaní.

„To jsou lesní lékaři,“ poučoval Viki Cyrila, který ještě ani nestačil zavřít překvapením pusy. „Dlouhými zobáky proklepávají kůru a vybírají brouky a jejich larvy.“

„Ty jsi čaroděj?“ zeptal se překvapeně a trochu ustrašeně Cyril.

„Ale ne, já jsem lesní skřítek a jmenuji se Viki. Tedy správně se jmenuji Viktor, ale všichni mi říkají Viki.“

My skřítkové známe v lese všechna zvířata a umíme s nimi mluvit. Také známe lesní tajemství. Jestli chceš, můžu tě všemu naučit." Cyrilovi zazářily oči. „Ty bys chtěl se mnou kamarádit?“ zeptal se dychtivě.

„Chtěl," odpověděl Viki. „Můžeme se vidět třeba každý den."

„A ty mě budeš učit lesním kouzlům?" zeptal se Cyril nevěřicně.

„Naučím tě všemu, co umím já," odpověděl Viki a usmál se na něj.

„Cyrile!" ozvalo se z nedaleké hájovny.

„Maminka," řekl Cyril. „Musím jít domů. Uvidíme se zase zítra?" ujišťoval se.

„Přijdu za tebou rád," přikývl Viki. „Ještě nikdy jsem neměl kamaráda."

Cyril se na Vikiho šťastně

usmál, zamával

mu a rozběhl

se k hájovně.

Skřítek Viki

se také vydal

k domovu.

JAK VIKI S CYRILEM POMÁHALI MRAVENCŮM

Dny ubíhaly a Cyril s Vikim byli spolu každý den. Pomáhali lesním zvířátkům a Cyril se jim učil rozumět.

Jednoho rána přiletěl Viki k hájovně celý udýchaný. „Cyrile, Cyrile!“ volal nešťastným hlasem.

Ten zrovna snídal. Vikiho volání ale uslyšel i přes zavřené okno. „Maminko, musím běžet. Něco se děje. Všechno ti potom povím,“ vzrušeně řekl mezi dveřmi a byl pryč.

Utíkal Vikimu naproti.

„Co se stalo, proč tak křičíš?“ ptal se udýchaně.

„Veliké neštěstí! Do lesa vyrazili houbaři. Dva kluci objevili mraveniště a píchají do něj klacky. Mravenčí dělnice pobíhají sem a tam a snaží se zachránit zakuklená miminka. Musíš to těm klukům zakázat! Pojd' rychle, než zničí celé mraveniště!“

„Tak honem leť, poběžím za tebou!“ vykřikl Cyril a rozběhl se za Vikim. Za malou chvíli kluky uviděl.

„Kluci, hned toho nechte!“ rozkřikl se na ně.

Kluci se lekli a vyjeveně na něj koukali. Vikiho si vůbec nevšimli.

„Copak nevíte, že mravenci jsou užiteční? Víte, kolik práce jim dalo postavit tohle mraveniště?“ znovu se obořil na kluky.

„A co je ti do toho?“ odsekl mu ten větší chlapec.

„Je mi do toho hodně. Můj tatínek je totiž hajný a ten si to s vámi vyřídí,“ řekl Cyril výhružně.

Kluci se zarazili. „Pojd', jdeme pryč,“ pobídl starší kluk toho mladšího. „Podívej, jak už jsou maminka s tatínkem daleko,“ ukázal rukou před sebe.

„A k čemu jsou mravenci užiteční?“ zvědavě se zeptal Cyrila ten mladší chlapec.

„Zbavují les škůdců. Také opylují lesní rostlinky a roznášejí jejich semínka. Načechrávají i půdu, a ta je pak úrodnější a lépe se v ní daří rostlinám i houbám,“ vysvětloval Cyril.

„A k čemu mají tak velké mraveniště?“ zajímal se starší chlapec.

„To, co vidíte nad zemí, je jenom část mraveniště. Větší kus je ho pod zemí," vyprávěl klukům Cyril. „Mohou tam žít i desítky mravenčích rodin. Každá rodina má svou královnu, která klade vajíčka. Nejvíce práce ale mají mravenčí dělnice. Starají se o vajíčka, o larvy, o kukly a také nosí potravu pro královnu. A vy jste jim ještě další práci přidělali! Ted' musí znovu postavit spadlé stěny u chodeb, vyčistit je a přenést mravenčí kukly na teplé místo, aby nezahynuly."

„Jak to všechno víš?" zeptal se ho s obdivem ten mladší kluk.

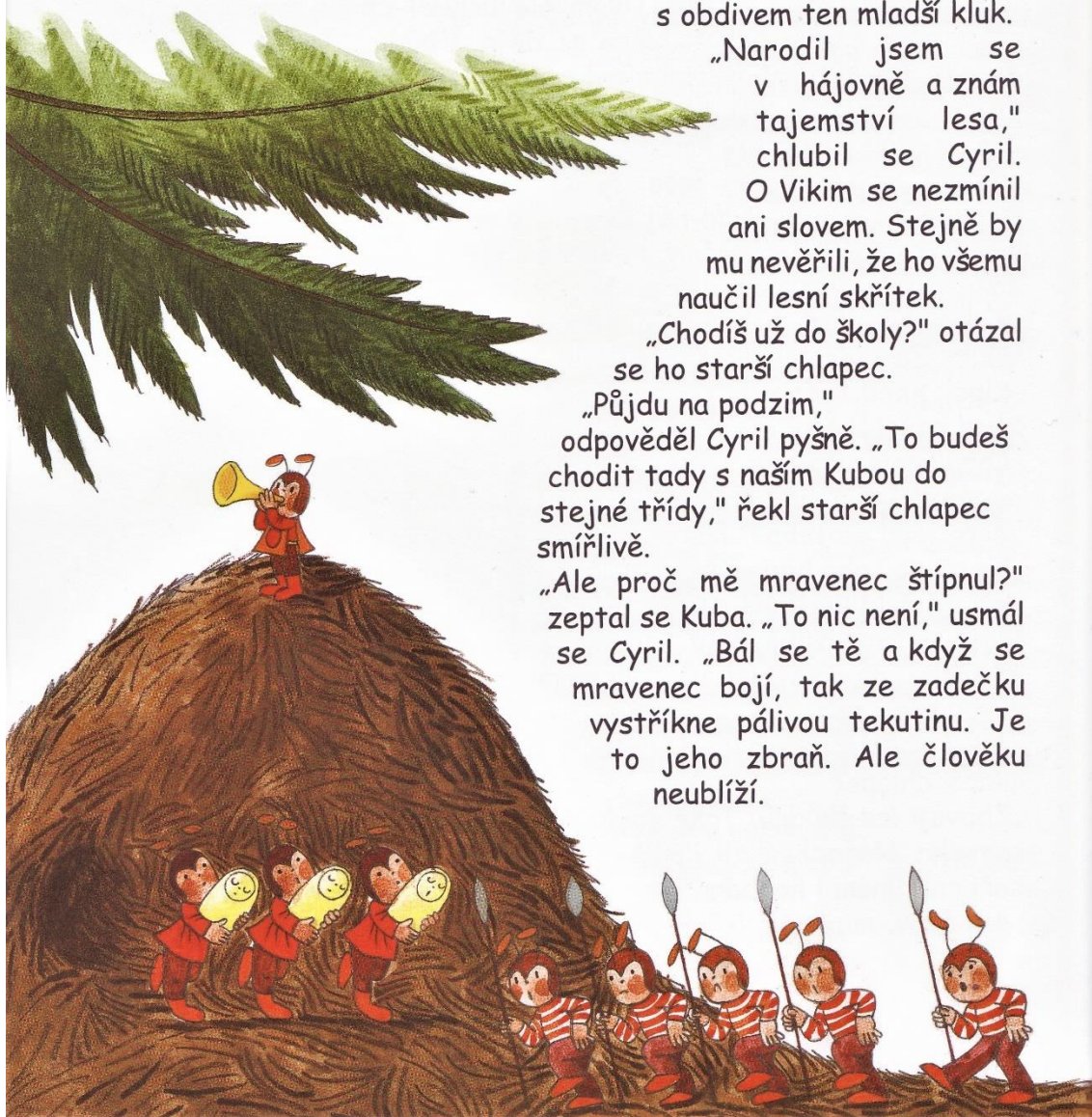
„Narodil jsem se v hájovně a znám tajemství lesa," chlubil se Cyril. O Vikim se nezmínil ani slovem. Stejně by mu nevěřili, že ho všemu naučil lesní skřítek.

„Chodíš už do školy?" otázal se ho starší chlapec.

„Půjdu na podzim,"

odpověděl Cyril pyšně. „To budeš chodit tady s našim Kubou do stejné třídy," řekl starší chlapec smířlivě.

„Ale proč mě mravenec štípнул?" zeptal se Kuba. „To nic není," usmál se Cyril. „Bál se tě a když se mravenec bojí, tak ze zadečku vystříkne pálivou tekutinu. Je to jeho zbraň. Ale člověku neublíží."

Trochu to pálí, ale brzy to přejde."
„Už musíme jít, rodiče by nás hledali," řekl starší chlapec.

„Tak ahoj, uvidíme se ve škole. A nežaluj na nás doma. My už do mraveniště píchat nebudeme, vid', Kubo?"

„Nebudeme," souhlasně opakoval Kuba a oba kluci se rozeběhli za svými rodiči.

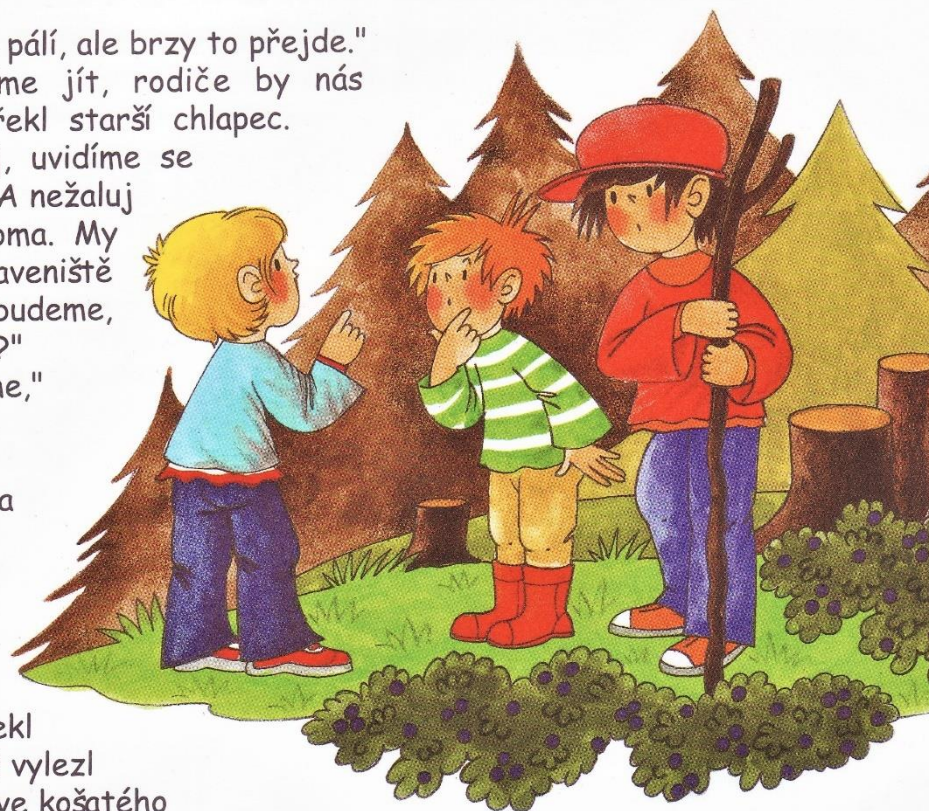
„Díky, Cyrile," řekl Viki, když vylezl z pod větve košatého smrku.

„Za co?" divil se Cyril.

„Za to, že jsi zachránil mraveniště, a také za to, jak jsi to pěkně klukům vysvětlil."

„Ale ještě toho o lese hodně nevím. Mám se pořád co učit. A navíc se brzy začnu učit i ve škole," řekl Cyril a posmutněl.

„Nebud' smutný, já bych do školy chodil hned," povzdychl si Viki. Potom se spolu rozloučili a každý zamířil ke svému domovu.

Příloha č. 3:

JAK SE TLUSTÉMU MEDVÍDKOVI NEVYPLATILO PŘEJÍDÁNÍ

V DALEKÝCH HORÁCH V JEDNÉ SKALNÍ JESKYNI ŽILA MEDVĚDICE S MEDVĚDEM A SE DVĚMA MEDVÍDATY. MEDVĚDICE CELÉ DNY OPATROVALA MLÁĎATA A TÁTA MEDVĚD SE STARAL, ABY VŠICHNI MĚLI CO JÍST. CHODIL PO LESE A PO HORÁCH A PŘINÁŠEL NĚKDY MASO NEBO HOUBY, JINDY I KAŠTANY NEBO ŽALUDY. MÁMA MEDVĚDICE SI BRZY VŠIMLA, ŽE STARŠÍ Z JEJICH SYNKŮ JE U KAŽDÉHO JÍDLA PRVNÍ. MUSELA MU VŽDYCKY PŘIPOMÍNAT, ŽE NESMÍ SNÍST VŠECHNO SÁM.

JAK UBÍHALY DNY, MEDVÍDCI ROSTLI. TEN STARŠÍ VŠAK ROSTL HLAVNĚ DO ŠÍŘKY. ZA NĚJAKÝ ČAS BYL JAKO KULIČKA.

JEDNOU PŘIŠEL TÁTA MEDVĚD DOMŮ POZDĚ VEČER A K JÍDLU NEPŘINESL NIC.

„PROCHODIL JSEM KŘÍŽEM KRÁŽEM CELÝ LES A NIC JSEM NENAŠEL,“ ŘEKL SMUTNĚ. „ZÍTRA RÁNO ODTUD ODEJDEME. TADY BYCHOM ZAHYNULI HLADY.“

„CO SE DÁ DĚLAT,“ PŘIKÝVLA MEDVĚDICE. „SNAD NAJDEME JINDE NOVÝ DOMOV.“

TOHO VEČERA ŠLI MEDVĚDI SPÁT BEZ VEČEŘE. BRZY RÁNO SE VYPRAVILI NA CESTU. BYLI HLADOVÍ A TAK ŠLI RYCHLE, I KDYŽ NEVĚDĚLI KAM VLASTNĚ JDOU.

„POČKEJTE NA MĚ, JÁ UŽ NEMŮŽU,“ STĚŽOVAL SI PO CHVÍLI TLUSTÝ MEDVÍDEK. FUNĚL A NAŘÍKAL, ŽE HO VŠECHNO BOLÍ A ŽE UŽ DÁL NEPŮJDE.

„PŘECE TĚ TADY NENECHÁME, PŮJDEME TEDY POMALU, ABYS NÁM STAČIL,“ ŘEKL TROCHU ROZLADĚNĚ TÁTA MEDVĚD. VŠICHNI BYLI PODRÁŽDĚNÍ, PROTOŽE MĚLI HLAD. UŽ SE STMÍVALO, KDYŽ PŘIŠLI DO HUSTÉHO LESA.

„JÉ, TADY JSOU HOUBY!“ VYKŘIKL RADOSTÍ TLUSTÝ MEDVÍDEK A HNED SE DO NICH PUSTIL.

„POČKEJ, NESNĚŽ JE VŠECHNY, NECH NÁM TAKY!“ KŘIKL NA NĚJ MLADŠÍ BRÁCHA.

„ALE BYLO POZDĚ. TLUSTÝ MEDVÍDEK JE VŠECHNY SPOLYKAL. MÁMA MEDVĚDICE A TÁTA MEDVĚD SE ZAMRAČILI.

„TOHLE SE NEDĚLÁ! COPAK NEVÍŠ, ŽE O JÍDLU SE MAJÍ VŠICHNI PODĚLIT!“ ŘEKLA MEDVĚDICE ROZZLOBENĚ.

POTOM UŽ NIKDO NA TLUSTÉHO MEDVÍDKA NEPROMLUVIL. ŠLI POMALU DÁL, ALE K JÍDLU UŽ NIC NENAŠLI.

„KDYBY NA MĚ NEČEKALI, MOHLI MÍT TY HOUBY PRO SEBE,“ POMYSLEL SI ZAHANBENĚ TLUSTÝ MEDVÍDEK. LOUDAL SE ZA NIMI A PŘEMÝŠLEL, JAK SVOU CHYBU NAPRAVIT.

PO CHVÍLI PŘIŠLI NA LESNÍ PALOUČEK. KDYŽ SE ROZHLÉDLI, NEVĚŘILI SVÝM OČÍM.

KOLEM BYLO NEJEN PLNO HUB, ALE BYLY TAM I ŽALUDY A NEDALEKO BUBLAL POTŮČEK S ČISTOU PRAMENITOU VODOU.

„TO JE HOSTINA,“ ŘEKL SPOKOJENĚ TÁTA MEDVĚD. „DÁL UŽ NEPŮJDEME. NAJDEME SI TU NĚJAKÉ PĚKNÉ MÍSTO K BYDLENÍ A PŘEČKÁME TADY ZIMU.“

VŠICHNI SE KONEČNĚ DOSYTA NAJEDLI A NAPILI, A PAK SE ROZBĚHLI K NEDALEKÝM SKALÁM HLEDAT ÚKRYT PŘED BLÍŽÍCÍ SE ZIMOU. MLADŠÍ MEDVÍDEK POBÍHAL MEZI SKALAMI SEM A TAM. PO CHVÍLI V JEDNÉ Z NICH OBJEVIL ÚZKÝ OTVOR. ZVĚDAVĚ DO NĚJ NAHLÉDL, PAK SE PROTÁHL DOVNITŘ A UŽASL: „TADY, TADY JE KRÁSNÁ JESKYNĚ! POJĎTE SE PODÍVAT!“ KŘIČEL NA OSTATNÍ.

TÁTA MEDVĚD I MÁMA MEDVĚDICE SE TAK TAK PROTÁHLI OTVOREM DOVNITŘ.

„TADY NÁM BUDE DOBRĚ,“ POCHVALOVALI SI.

TLUSTÝ MEDVÍDEK CHTĚL TAKÉ DOVNITŘ. STRČIL DO OTVORU HLAVU, ALE DO JESKYNĚ SE PROTÁHNOUT NEDOKÁZAL. OTVOR BYL PRO NĚHO ÚZKÝ.

„CO SE DÁ DĚLAT,“ POVZDYCHL SI TÁTA MEDVĚD. „MUSÍŠ ZHUBNOUT. KDYŽ BUDEŠ MÉNĚ JÍST A VÍCE SE POHYBOVAT, SHODÍŠ PÁR KIL A PAK TADY BUDEŠ S NÁMI.“

A TAK ZATÍMCO MLADŠÍ MEDVÍDEK SPAL V TEPLÉ JESKYNI PŘITULENÝ KE SVÝM RODIČŮM, JEHO TLUSTÝ BRÁŠKA TRÁVIL CELÉ NOCI VENKU SÁM. BYLO MU ZIMA A SMUTNO. KAŽDÉ RÁNO VYBĚHL DO LESA A POBÍHAL SEM A TAM. I KDYŽ NACHÁZEL V LESE DOSTATEK JÍDLA, SKORO NIC NEJEDL. „MUSÍM ZHUBNOUT,“ ŘÍKAL SI STÁLE DOKOLA. ZA PÁR DNÍ UŽ CÍTIL, ŽE JE LEHČÍ A POHYBLIVĚJŠÍ.

JEDNOHO VEČERA, ZROVNA KDYŽ VENKU ZAČAL PADAT SNÍH, SE PROTÁHL OTVOREM DO JESKYNĚ. „TAK VIDÍŠ, DOKÁZAL JSI TO. JSI PAŠÁK,“ POPLÁCAL HO TÁTA MEDVĚD PO ZÁDECH.

„NEZLOBTE SE NA MĚ, ŽE JSEM BYL TAK SOBECKÝ,“ OMLOUVAL SE TIŠE MEDVÍDEK.

MÁMA MEDVĚDICE MU DALA PUSU A ŘEKLA: „VŽDYŤ MY SE NA TEBE UŽ DÁVNO NEZLOBÍME.“ PAK VYKOUKLA Z JESKYNĚ VEN A ODDYCHLA SI: „STIHL JSI TO NA POSLEDNÍ CHVÍLI. VENKU NASTALA ZIMA.“

OPRAVDU. PŘED VCHODEM DO JESKYNĚ SNÍH NAKUPIL HLUBOKOU ZÁVĚJ A CELÝ LES SCHOVAL POD BÍLOU PEŘINU.

ODPOVĚZTE NA OTÁZKY:

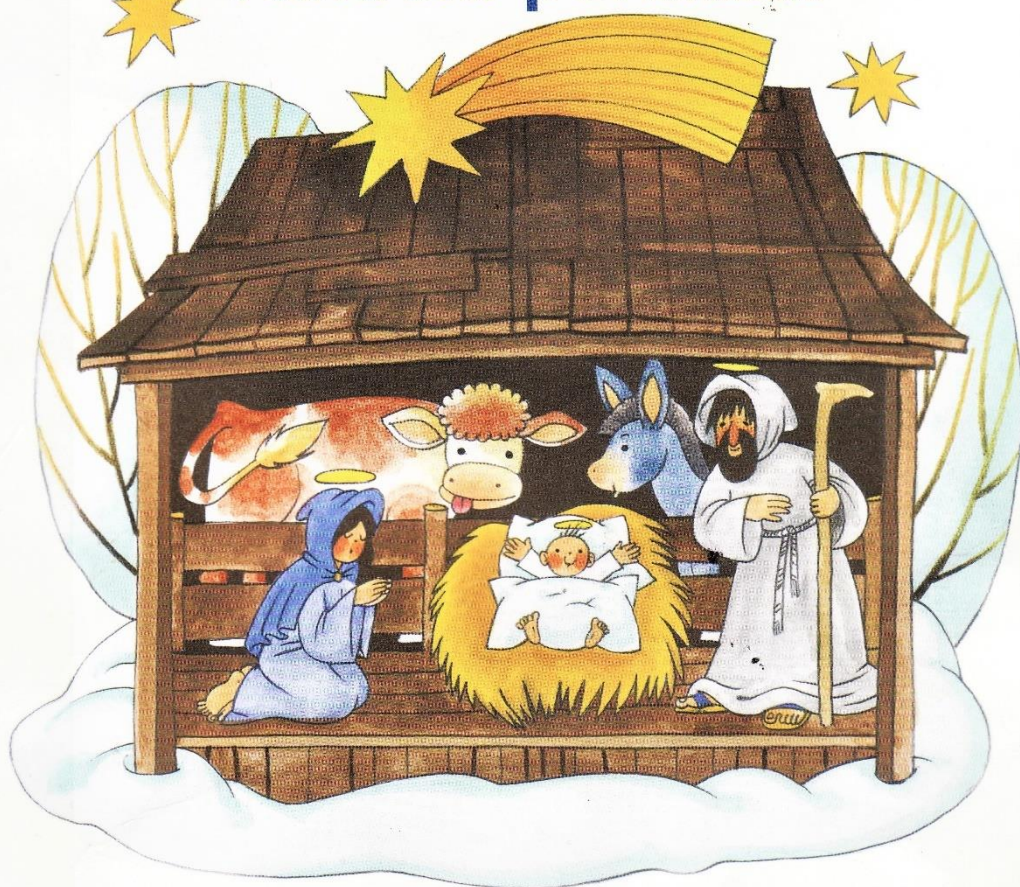
KDO BYL STAROSTLIVÝ? KDO BYL NESTŘÍDMÝ? KDO BYL SOBECKÝ? KDO BYL ROZLADĚNÝ?
KDO BYL PODRÁŽDĚNÝ? KDO BYL HLADOVÝ? KDO BYL PŘEKVAPENÝ? KDO BYL SMUTNÝ?
KDO MĚL RADOST? KDO BYL SPOKOJENÝ?

Příloha č. 4:

Alena Riegerová – Stanislav Chudoba

Vánoční pohádka

Hudební besídka pro děti předškolního
a nižšího školního věku

Martínek a sněhulák

Když se Martínek posadí v pokoji na židli u okna, vidí na nádraží.

Ššš — odjíždějí vlaky z nádraží.

Ššš — přijíždějí vlaky na nádraží.

Jeden z vlaků řídí tatínek. Který vlak to jen řídí?

„To bych chtěl,“ povídá Martínek mamince, „řídít takovou lokomotivu.“

„Možná,“ říká maminka, „že se také vyučíš strojuvůdcem a pak budeš opravdu řídit lokomotivu. Počkej, až budeš veliký.“

„A kdy budu veliký?“ ptá se Martínek.

„Až se ve škole naučíš číst, psát a počítat,“ řekne maminka, „až se naučíš všemu, čeho je třeba.“

„To pak budu tak veliký, jako jsi ty nebo tatínek?“ ptá se Martínek.

„Ano,“ řekne maminka, „vyrosteš a budeš tak veliký jako my.“

Druhý den padá sníh. Nádraží je celé bílé a vlaky mají bílé čepice.

Odpoledne stavějí děti před domem sněhuláka.

„Pojď, Martínku, stavět s námi!“ volá Vítek.

„Už jdu!“

Před domem je i Helenka i Karlík a Hanička. Válejí ve sněhu velikou kouli, aby se na ni nalepilo ještě víc sněhu. Martínek jim pomůže sněhovou kouli dokutálet až k plotu. Na ni posadí Vítek s Karlíkem menší sněhovou kouli a to je břicho. Na ni ještě jednu sněhovou kouli a to je hlava. Ale tam už nedosáhl ani Vítek, ani Helenka, ani Hanička, ani Martínek. Tam dosáhl jen Karel. Je nejstarší a největší.

Ale byl to sněhulák! Jedna radost. Veliký a tlustý, místo očí dva uhlíky, místo nosu mrkvičku a na hlavě klobouk, vlastně ne, to nebyl klobouk, ale starý hrnec, který dala dětem Martínkova maminka.

Dobrý den, pane sněhuláku, jak se vám u nás líbí?
Kdybych už byl tak veliký jako sněhulák, říká si
Martínek, to by bylo něco! Pak bych už dosáhl na
skříň. Pak bych se už učil strojevůdcem.

Ššš — přijíždějí vlaky na nádraží, ššš — odjíždějí
vlaky z nádraží.

Ale Martínek je stále stejně veliký.

„Možná že ani nerostu,“ povídá Martínek mamin-
ce.

„Rosteš, Martíčku,“ říká maminka, „ale pomalu;
však se dočkáš.“

A Martínek se dívá na nádraží za oknem a zdá se
mu, že se nedočká.

Na zahrádce u plotu stojí sněhulák, dívá se také
k nádraží a na rameni mu sedí vrána.

Ale Martínek je stále stejně veliký.

Jednoho dne přijde Martínek na zahradu a vidí, že
sněhulák ztratil klobouk. Starý hrnec leží na zemi.
Martínek se podívá sněhulákovi do tváře a řekne:

„Posadil bych ti hrnec zase na hlavu, ale jsem ještě malý.“

Sněhulák se usmívá, jako by říkal: „Zkus to, zkus to!“

Martínek zvedne hrnec, a že to zkusí. Postaví se na špičky a podívejme se — posadí sněhulákovi hrnec na hlavu.

Vrána na plotě se diví:

„Že nám ten Martínek vyrostl? Už dosáhne na velkého sněhuláka!“

Sněhulák se diví:

„Jak ten Martínek vyrostl! Když mě děti stavěly, musil mi hrnec na hlavu posadit Karel a ten už chodí do třetí třídy. Kdepak Martínek! Ani na bradu mi nedosáhl rukou.“

Martínek běží domů.

„Maminko, maminko, už jsem vyrostl, už budu chodit do školy, už dosáhnu velikému sněhulákovi na hlavu!“

Maminka se usmívá a jde k oknu:

„Jen se, Martínku, dobře podívej! Vždyť to už není veliký sněhulák, vždyť už je menší. Sluníčko svítlo a hřálo a sněhulák se rozehřívá, taje. Brzy bude po sněhulákovi a přijde zase jaro.“

„Tak jsem nevyrostl?“ mračí se Martínek. „A já se už těšil, že budu brzy řídit lokomotivu!“

„Teď přijde jaro,“ říká maminka, „zazelená se tráva, rozkvetou fialky, pak přijde léto, to se budeme spolu chodit koupat k řece a pak zase listí ze stromů opadá a to bude podzim. Až přijde zima, postavíš si nového sněhuláka. To už budeš, Martínku, zase větší. A po té nové zimě přijde zase jaro a zase léto a pak na podzim, pak už začne škola i pro tebe. A možná že opravdu jednou budeš řídit lokomotivu a já budu na tebe mávat z okna.“

Když Martínek přišel za několik dní na zahradu, už sněhuláka nenašel. Celý sněhulák roztál a zbyla z něho jenom kaluž vody. A přišlo jaro, tráva se zazelenala a přišlo léto a Martínek se chodil koupat k řece, právě tak, jak to maminka říkala.

A Martínek roste a roste. Už se nebojí, že nevyroste.

„Viš, jakou lokomotivu chci řídit?“ říká večer mamince, když se dívá z okna na nádraží. „Tu velikou černou, která vozí děti do hor.“

PILNÍ JAKO VČELIČKY

Děti, zmenšené po vypití kouzelného lektvaru, následovaly královnu do úlu.

„Jak tohle dopadne?“ strchovala se Andulka, „maminka mi vždycky říkala, abych se k úlu radši moc nepřibližovala.“

„Já královně věřím,“ uklidňovala ji Hanka. „Kdyby nám chtěli ublížit, už by si nás dal střevlík k svačině!“

„Hlavně se, holky, pevně držte,“ volal na ně Ondra, který si let na včele jak se patří užíval. „Jestli spadnete, už vás v té travní džungli pod námi nikdy nenajdeme.“

„Moc se nevrť, abys náhodou nespádl ty! A moc mě netahej za chlupy, děsně to lechtá!“ Ondrova včela zjevně neměla ze svého pasažéra takovou radost, jako on z ní.

„Držte se, za chvíli přistáváme,“ překřikovala královna hučení, které postupně zesilovalo. Už z dálky byl vidět čilý ruch, který panoval v okolí úlu.

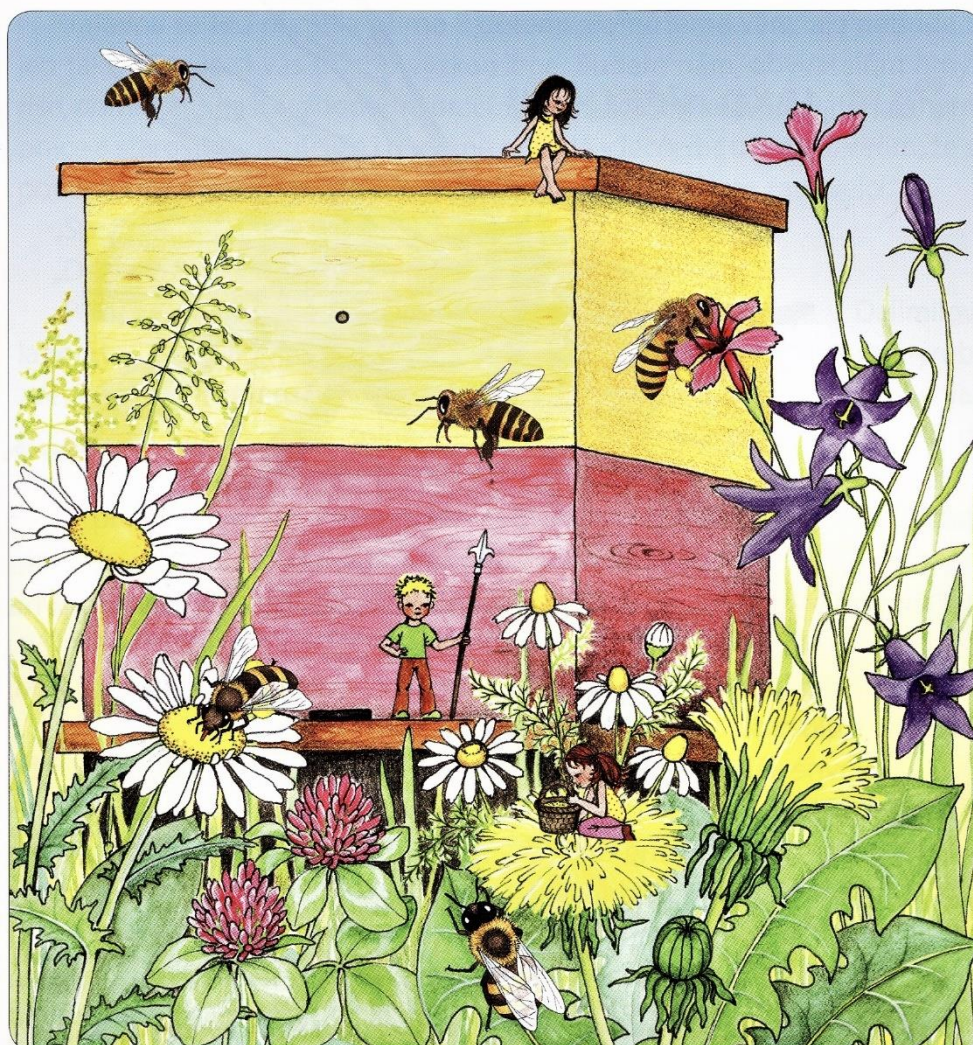
„To je hukot, jako v Praze na letišti,“ užasle vydechl Kuba.

„Kdepak,“ namítl Matěj, „tady je hukot stokrát větší!“

Měl pravdu. Do úlu mířily stovky včel obtížených nákladem pylu a nektaru a stejně tolik včel vylétalo ven pro zásoby.

„Hele, přistávací dráha,“ ukazoval z výšky Kuba na plošinu před vstupním otvorem.

„Tomu se říká česno,“ poučila ho královna.

Včely se svými cestujícími přistály na česnu, děti slezly ze svých létavek, aby si prohlédly ruch před vchodem. U brány stály ostražitě vyhlížeující včely. Hned jak uviděly podivné návštěvníky, výhružně se naježily. Děti raději ucouvly.

„To jsou strážkyně,“ představila je královna, „hlídají naše hnízdo a chrání nás před nepřáteli.“

„A nepíchnou nás?“ bála se Lenka. Chudák Lenka, vždycky měla hrůzu z žihadel a co teprve teď, když obrovité žihadlo nedůtklivé strážkyně bylo ostré a dlouhé jako kopí.

„Neboj se,“ uklidnila ji včelí královna. „Víš, Leni, když včelí dělnice do někoho vbodne své žihadlo, tak umře. Má tedy mnohem větší důvod bát se než ty, a proto své žihadlo použije jen v krajní nouzi. Ale v nebezpečí každá obětuje sama sebe, aby zachránila život ostatním.“

Děti se teď na včelí žihadla dívaly novými očima.

Strážkyně viděly, že děti přišly se souhlasem královny, uklonily se, ustoupily a uvolnily vstup do úlu.

Kamarádi užuž chtěli vstoupit dovnitř, když vtom je zaujalo neobvyklé divadlo. Na česnu právě přistála jedna létavka s bohatou zásobou pylu, ale místo toho, aby si odpočinula, předváděla ostatním svižný taneček. Čiperně vířila dopředu a zpátky, vrtěla zadečkem a mávala křidélky. Z úlu se vyhrnuly ostatní včelky a pozorně tanečnici sledovaly. Když skončila, děti zatleskaly.

„Má radost, že má nejvíc pylu, a tancuje nadšením,“ mínila Andulka.

„To byla průzkumnice, která objevila bohatý zdroj potravy,“ řekla včelí vládkyně. „Takhle názorně vysvětluje ostatním, kudy se k ní dostanou a jak je to daleko.“ Skutečně, všechny létavky vzápětí vyrazily v houfu směrem, který jim průzkumnice ukazovala.

Královna se opět ujala slova.

„Od našich průzkumnic vím, že máte rádi třešně. Na tom, že si na nich můžete pochutnat, máme velikou zásluhu. Moje dcerky sbírají na třešňových květech pyl nejen pro nás do úlu, ale také ho trochu přenášejí z květu na květ, ze stromu na strom. Takhle pomáháme květy opylovat a bez toho by vám ovoce nedozrálo. Je vědecky dokázáno, že bez naší usilovné práce byste třeba třešně měli desetkrát méně. A takhle pomáháme i ostatním stromům a květinám.“

„Pomáháte takhle i lípám, vidíte,“ hlásil se o slovo Matěj. „Strejda nám nosí lipový med.“

„Tvého strýčka dobře známe,“ pohlédla na něj vlídně královna, „Je to náš dobrý přítel. Vysazuje pro nás květiny, které máme rády, abychom pro jejich nektar a pyl nemusely létat daleko. Za to jsme mu vděčné a rády se s ním dělíme o med. Na podzim jej s námi vymění za roztok cukru, abychom v zimě neměly hlad.“

„Co jsem říkal!“ podíval se Matěj na kamarády. „A vy jste mi nevěřili!“

„Vstupte do našeho domova,“ pokynula královna.

Človíčkové vstoupili dovnitř. Celý úl nádherně voněl medem. „Budete

se zaučovat v pracovních úkolech jako každá právě vylíhnutá včela, od jednoduchých úkolů k náročnějším.“ A královna ukázala na mladé včelí dělnice, které už na děti čekaly: „Tohle jsou mé dcerky, které vám všechno ukážou a předvedou.“

„A vy s námi nepůjdete?“ divila se Andulka.

„Kdepak, já mám také své povinnosti. Musím klást vajíčka, ze kterých budou časem nové včely. Dělnic, které vás budou učit, jsou v úlu tisíce. Ale já jsem jen jedna jediná, a dokud se nenarodí mladá královna, žádná z mých dcer mě nemůže zastoupit.“

Včelí matka se s kamarády rozloučila a důstojně odešla.

Mladé včely se zatím ujaly dětí. „Každá nezkušená mladuška začne nejdřív čištěním komůrek,“ ukazovaly včelky.

„Pche, uklízení, toho mám doma až dost,“ protáhl obličej Kuba, „myslel jsem, že to bude něco zajímavějšího...“ Ale rychle zmlkl, když viděl, jak se na něj dělnice podívaly.

Dětem čištění nejprve moc nešlo. I ta nejmenší včelička měla šikovnější nožky.

„U nás doma máme na uklízení lopatku a smetáček,“ prohlásila lopotící se Lenka. „Počkej, to je nápad,“ ožila Hanka, na chvíli odběhla a vrátila se s lístečkem, který se dal krásně použít jako lopatka, a chmýříčkem jako košťátkem. Hned jim šla práce lépe od ruky. Holky vymetaly komůrky a kluci vynášeli plné lopatky.

„Copak bude v těch pokojíčkách?“ ptala se Andulka.

„Sem dáváme med, támhle pyl a tady uprostřed musíme být nejpečlivější.“

Sem naše královna naklade vajíčka, ze kterých se vylíhnou včelí miminka,“ odpověděla nejbližší včelka.

Skutečně, jen co byly komůrky uklizené, už přibíhaly další dělnice a pěchovaly dovnitř pyl a nalévaly medový nektar.

Včelka, které děti začaly říkat Medulka, se na ně obrátila a řekla: „Tuhle plástev už máme uklizenou. Je čas naučit se něco nového. Teď vám ukážeme, jak se staráme o naše miminka.“

Došli na místo, kde z každé komůrky vystrkovali hlavu malí červíčkové a koukali, co jim kdo nese dobrého.

„To jsou naše miminka,“ pohladila nejbližšího pidižvíka Medulka. Jak otevřel pusku, hned ho začala krmit sladkou kaší.

„Hotové včelí jesle,“ smála se Lenka.

Děti si myslely, že krmit včelí batolata bude zábavnější než uklízet komůrky, a ze začátku to tak bylo. Ale včelích larviček byly stovky!

„Ham, ham, jááá chci papat! Jááá chci papat!!!“ Všichni mrňata hladově otvírala papuly a děti nestačily běhat od jednoho k druhému. Ještě že jim pomáhala Medulka a její sestřičky.

Najednou si Hanka dala ruce v bok a nesouhlasně vrtěla hlavou.

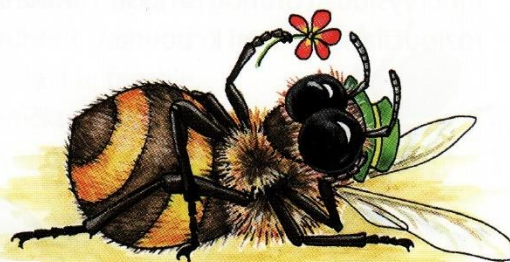
„Pojďte se podívat, tomu nebudete věřit!“ zavolala na ostatní.

Uprostřed včelích jeslí se povalovaly vypasené včely, které nejenže nehnuly ani nožkou, ale ještě se od sestřiček nechaly krmit.

„No to je vrchol!“ pohoršovala se Verunka, celá udýchaná, jak běhala od jednoho mimina k druhému. „Že se nestydíte takhle se ulejšvat, vy líné tlustošky!“

„To jsou trubci, naši bráškové,“ zastala se včelích macků Medulka. „Za pár dní vyletí ven hledat si nevěsty z královského rodu, tak chceme, aby byli co nejhezčí. O nějakého hubeňoura by budoucí včelí královna ani očkem nezavadila,“ pohladila hrdě včelího brášku po kožíšku. „Navíc když jsou naši bratříčkové pěkně zakulacení, tak vydávají víc tepla a krásně zahřívají naše larvičky, aby nám rychle rostly.“

Verunka nad tím nevěřičně kroutila hlavou.

Po obědě nadešel čas předstoupit před královnu.

„Tak copak mi o nich povíš?“ obrátila se královna na Medulku.

„Někdy jsou docela legrační a chybí jim nějaká ta noha, ale snaží se. Ještě týden a budou pilné jako včeličky.“

„Týden?“ rozbrečela se Andulka. „Já měla jet k babičce!“

„Dělám si legraci,“ šťouchla ji Medulka loktem. „Uvidíš!“

Když královna viděla nešťastnou Andulku, už děti ani nestrašila, jak se původně chystala. „Jak slyším, počínali jste si svědomitě a se vší pílí. A tak to má být, v úlu to ani jinak nejde. Za odměnu vám prozradím první přísadu do lektvaru, který vás vrátí do světa lidí. Je to včelí med, ten má všelijakou kouzelnou moc.“

„Děkujeme, paní královno, děkujeme,“ uklonily se děti.

„Máte před sebou ještě dlouhou cestu. Med budete mít schovaný u nás v komůrce, vyzvednete si ho, až bude třeba. Ale trochu vám dáme s sebou hned, ať se můžete najíst, když na vás přijde hlad.“

„A teď vás mé dcery doprovodí do sousední mravenčí říše, kde si budete moci vysloužit druhou přísadu. Hodně štěstí a nezapomeňte na naši dohodu!“ rozloučila se s dětmi královna.

ZTRACENÁ VAJÍČKA

Děti byly po pilné práci pro čmeláky trochu unavené, a tak odpočívaly a vyhrívaly se na květech kopretiny. Zatímco děvčata lehce podřimovala, kluci z výšky pozorovali dění na louce.

„Hele, tamhleten hnědý motýl určitě něco hledá,“ upozornil ostatní Kuba a ukázal na motýla s výraznými kroužky na křídlech. „Už na něj chvíli koukám. Pořád poletuje sem a tam, občas jako by nahlížel pod listy.“

„To je babočka paví oko. Třeba hraje s někým na schovku,“ napadne Matěje. „To by byla lepší zábava než se tu povalovat! Když jsem takhle malinký, mohl bych vymýšlet super skrýše, klidně i v prázdné šnečí ulitě.“

Matěj je zvědavý, a tak na motýla zavolá: „Paní babočko, hledáte něco? Nebo snad někoho?“

Babočka přiletí na vedlejší pampelišku a ustaraně povídá: „Hledám svoje děti, chtěla jsem se podívat, jak se jim daří, jenže si nemůžu vzpomenout, kde jsou. Po tom úrazu jsem jako praštěná a pořád zapomínám.“

„A co se vám stalo?“ vyzvídají děti.

„Nedávno mě jedno lidské mládě chytalo těma svýma velkýma nemotornýma rukama a přimáčklo mi hlavičku, až jsem myslela, že je po mně. Pak se ale pustilo za kolegou běláskem, tak jsem na poslední chvíli stihla proklouznout. Bělásek už bohužel takové štěstí neměl - to děcko ho chytlo prsty rovnou za křídlo a setřelo z něj většinu šupinek! Chudinka bělásek, nebude už nikdy létat.“

Děti se zastyděly za to nelidské lidské chování, a aby to trochu odčinily, nabídky babočce svou pomoc při hledání.

„A jak vlastně vypadají ty vaše děti?“ zjišťuje Verunka.

„Moje vajíčka jsou jako maličké bílé kuličky. Nakladu jich vždy víc pohromadě, aby jim nebylo smutno.“

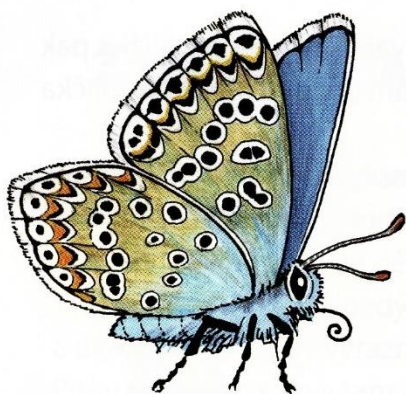
Děti se hned dají do hledání. Prolézají mezi rostlinami a pečlivě prohlížejí každé místečko. Matěj se rozhodne vylézt na nejvyšší kytku, aby se mohl lépe rozhlédnout, a šplhá na obrovský kopr. Poznal ho po čichu, protože přesně tak voní koprová omáčka, kterou mu vaří maminka. Už je až nahoře u květu, když spatří malá vajíčka.

„Tady něco je!“ volá z výšky na ostatní.

Babočka je u Matěje jako první. Zkoumavě si vajíčka i květ prohlíží a pak zklamaně povídá: „To nejsou moje děti. Vzpomínám si, že jsem kladla vajíčka na listy. Do květu je kladou otakárci.“

„Nebojte se, však my je najdeme,“ utěšují děti motýla a pokračují v pátrání. Zaměřují se teď hlavně na listy, trpělivě je přelézají i nadzvedávají. Po chvíli

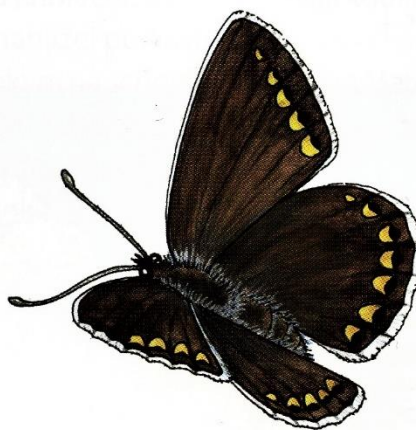

neúspěšného hledání zahlédne Lenka na listech jetele dvě zelené housenky a s nadějí v hlase se ptá:

„Dobrý den, vidím, že lezete po listech, nevšimly jste si tu někde motýlích vajíček?“

Housenky pobaveně odpoví: „My jsme přece byly motýlí vajíčka, ale teď už jsme velké housenky.“

Děti se tváří nechápavě, a tak housenky vysvětlují: „Motýlí maminka naklade vajíčka, ale z těch se po čase nevylíhnou hned motýlci, ale nejprve housenky. My housenky pak pěkně baštíme, abychom hodně rostly, nabraly sílu a mohly se zakuklit. To znamená, že si uděláme takový ochranný obal, ve kterém dospíváme a proměňujeme se. Potřebujeme na to opravdu klid a čas a kukla nás chrání, aby nás přitom nikdo nerušil. To víte, dáváme si záležet! Ale čekání se vyplatí, protože z kukly pak vylétne nádherný motýl.“

„Aha, už tomu rozumím!“ rozzáří se Hanka. „Takže motýlí děti, které hledáme, můžou vypadat jako vajíčka - nebo už jako housenky. A nejste vy náhodou děti tady paní babočky?“

„Kdepak, kdepak, to jsou moje děti!“ hlásí hrdě modrý motýl, který právě přilétl. „Jmenuji se modrásek jetelový. Své housenky poznám dobře, jsou hrozně mlsné a děsně nenasytné. Najdu je vždycky někde na jeteli, na těch trojlístcích si totiž nejvíc pochutnají. Proto tam rovnou klademe i svá vajíčka, aby měly naše housenky svou oblíbenou pochoutku po vylíhnutí hned po ruce. No nemám pravdu?“ vysvětluje a přitom přátelsky pošťuchuje své housenky.

„To já znám, moje housenky jsou taky v jídle hrozně vybíravé,“ přidává se do řeči další motýl. „Nejradši baští samé kopřivy! Proto mi také říkají babočka kopřivová. Už jsem si zvykla klást vajíčka jen na kopřivy, ať nemusí

mé housenky hned po vylíhnutí nikam cestovat.“

Lenka se obrátí na babočku paví oko.

„A co mají rády tvoje děti? Vzpomeň si, na jaké listy jsi nakladla vajíčka ty?“

„Myslím, že mě to trošku pálilo do zadečku,“ přiznává babočka paví oko.

„Takže taky na kopřivy!“ volají jeden přes druhého děti a míří k nejbližším kopřivám.

Před trsem kopřiv však trochu znejistí.

Každý z nich už má s popálením nějakou nepříjemnou zkušenost. A teď jsou navíc tak malincí! Kubu napadne sebrat stéblo trávy, natáhne si rukávy přes prsty a statečně stéblem rozhrnuje žahavé listy. Připadají mu okousané a to mu dodává odvahy. Stačí pár kroků a už je vidí! Na velkých kopřivových listech si pochutnává sedm černých housenek.

„Nepálí vás to do pusinky?“ ptá se starostlivě Andulka, která už také prošla vyšlapanou cestičkou za Kubíkem.

„Ale kdepak, jsme na to zvyklé,“ odpoví jedna housenka. „Máme rády jídlo pikantní,“ přidá se druhá. „Brzy už se však zakuklíme a až se z nás stanou motýli, pak už budeme sosat sladký nektar z květů.“

Mezitím se přes kopřivy dostali i ostatní.

„Jééé, tohle jsou moje děti!“ raduje se babočka paví oko. „No ne, vy jste panečku vyrostly! Děkuji vám, přátelé, že jste mi je pomohli najít!“

„Vidíte? Z mých sedmi ztracených a znovu nalezených dětí bude brzy sedm krásných motýlů. A pro těch sedm krás vám prozradím, že sedmikráska je kvítkem tím, který pro svůj kouzelný nápoj hledáte, milí človíčkové.“

18. Výprava do středu rybníka

„Mami, pospěš si, nebo vyplují beze mě!“ Maminka Dominikovi nafukovala rukávky, zatímco on netrpělivě přešlapoval. Ostatní se už nalodili na plavidlo posvazované z kulatinek. Když i nejmenší člen posádky byl konečně na palubě, tatínek s dědečkem odrazili vor od břehu.

Kapitán táta pozdravil posádku, rozdělil úkoly a zvolal: „Směr ostrov uprostřed rybníka!“

„Jupí!“ jásali všichni.

Ze břehu ten známý ostrov často pozorovali, ale nikdo z dětí ještě nedoplaval tak daleko. Tam směli pouze dospělí. Tatínek s dědou pak dětem vyprávěli o tom, co všechno tam viděli. Prý tam hnízdí vzácné druhy ptáků. Jednou tam kdosi spatřil

i vodní želvu, kterých tu kdysi bývalo mnohem více.

„Možná tu dnes nějakou uvidíme,“ zatoužil Dominik.

Pomalů se přibližovali k ostrůvku. Vor se někdy nebezpečně nakláněl a všichni ho museli vyvažovat. Jejich křik a pištění doznávaly snad až do okolních vesnic.

Hluk vyplašil velkého ptáka. Odrazil se od vodní hladiny a nyní se důstojně vznášel k modré obloze.

„To je volavka popelavá,“ řekl dědeček. Poznal ji podle tvaru a rozpětí křídel. „Co jsem vám říkal o pozorování zvířat? Když budeme hluční, všechna utečou. Nakonec ještě vyplašíme i vážky a komáry.“

„Pozor, už přirážíme ke břehu!“ oznámil konečně tatínek.

Silným lanem pak přivázali vor k mohutnému keři na břehu a navzájem si pomohli vystoupit.

„Teď jsme jako objevitelé tajuplného ostrova uprostřed širého oceánu,“ šeptala Lenka napjatě.

Až se báli pohnout, aby nevyplašili jeho obyvatele ukryté v houští. Našlapovali na tomto kouzelném místě opatrně z nohy na nohu.

„Pssst,“ dědeček si přiložil ukazováček k ústům, zastavil se a ukázal směrem napravo. Opatrně se všichni otočili. Po břehu se procházel pták velký jako slepice s chocholkou a bílým peřím na hlavě a na bříšku.

„Potápka,“ zašeptala Lenka. O vodních ptácích se již ve škole učili. Ale plachý opeřenec zaslechl podezřelý šelest a rozeběhl se do vody, kde se cítil mnohem bezpečněji.

Ve středu ostrova prosakovalo mělké jezírko a vedle se zvedala písečná vyvýšenina. Po ní hopakalo mnoho maličkých žabek. Vůbec nebyly plaché. Skákaly jedna přes druhou a vyhřívaly se na sluníčku.

Tomáš dostal nápad: „Postavme žabkám město. Vodní šneci budou strážci opevnění a ve středu vybudujeme vysokou věž s rozhlednou!“

Ostatní s tím nadšeně souhlasili.

Některé žabky se již během stavby začaly zvědavě sápat na pískové hradby a přelézaly je.

Lenka se bezradně chytila za hlavu: „Jsou všude, kam se člověk podívá! Jako by se stále odněkud líhly.“

Dominikovi se najednou něco nezdálo: „Z té husté trávy mě určitě pozoruje velká ropucha.“ Hlasité kvákání ho jen utvrdilo v jeho přesvědčení. Na břehu nezněly zvuky nikdy tak hlasitě jako tady. Někdy skočila do vody žába, jindy zas o hladinu pleskla ryba.

Když kapitán táta zavelel k odchodu, nikomu se zpět ještě nechtělo. Ale kručící bříška průzkumníky rychle přesvědčila. Maminka s babičkou už čekaly na břehu s prostřeným piknikovým ubrusem. Kdo by odolal?

Příloha č. 9:

ŘÍKANKY A HRY

Ahoj, ahoj

Ahoj, ahoj, (mávání)

tak jsme se tu sešli.

Ahoj, ahoj,

tak jsme všichni tu.

Ručkama si zatleskáme, (tleskání)

nohama si zadupáme. (dupání)

Ahoj, ahoj,

tak jsme se tu sešli.

Ahoj, ahoj,

tak jsme všichni tu.

Je tady i... (posílání maňáska Kašpárka)

A kdo tady s námi není,
tomu pošlem pozdravení.

Zdroj: autor

Dobry den, pojdte ven

Děti utvoří kruh. První kolo začne vedoucí. Obíhá kruh a někomu zaklepe na rameno s větou: "Dobry den, pojdte ven." Poté běží dál ve směru hodinových ručiček a dítě, které si vybral běží proti směru. Jakmile se potkají, na zlomek vteřiny se zastaví, podají si ruce a řeknou: " Dobry den." Poté běží dál, každý jiným směrem. Cílem hry je doběhnout jako první na volné místo v kruhu. Dítě, které to nestihne jde zvat někoho ven.

Zdroj: zásobník učitelky

Kdo jsi kamarád

F

Kdo jsi ka-ma-rád, tak pojd' si s ná-mi hrát, kdo jsi

C F B^b

ka-ma-rád, tak pojd' si s ná-mi hrát. Kdo jsi ka-ma-rád, tak bu-deš rád,

Gmi F C F

že si s ná-mi mů-žeš hrát, že nás mů-žeš na-po-do-bo - vat.

1) Kdo jsi kamarád,
tak pojd' si s námi hrát,
kdo jsi kamarád,
tak pojd' si s námi hrát.

Kdo jsi kamarád,
tak budeš rád,
že si s námi můžeš hrát,
že nás můžeš napodobovat.

Pro přezpívání písně určený žák předvede nějaký rytmický cvik, legrační pohyb, může však také zazpívat píseň nebo říci báseň. Ostatní to po něm opakují a píseň se zpívá znovu.

VELKÉ RAČÍ PUTOVÁNÍ

LEZE, LEZE RÁČEK

dětská lidová píseň

Radostně *stacc.*

1. Le-ze, le-ze na po-to-ce, le-ze, le-ze rá-ček.

5

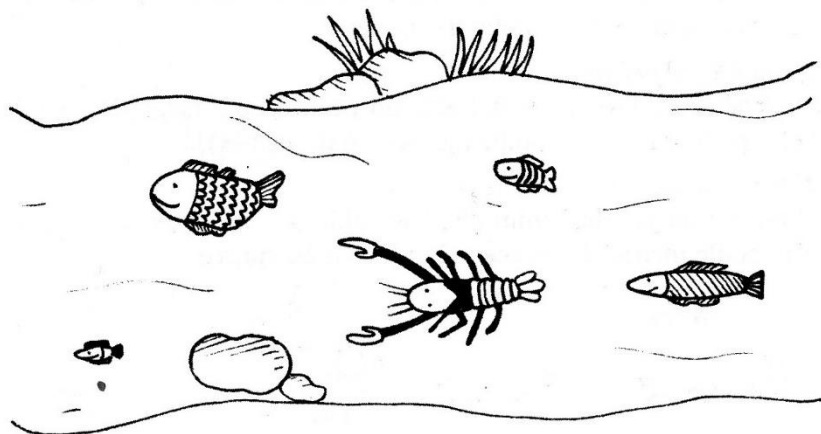
ref.: Ry-by, ry-by, rak, rak, ry-by, ry-by, rak,

9

ry-by, ry-by, rak, rak, rak, ry-by, ry-by, rak.

2. [: Koupíme mu na kabátek, ušijeme fráček. :]

R: [: Ryby, ryby, rak, rak, ryby, ryby, rak,
ryby, ryby, rak, rak, rak, ryby, ryby, rak. :]

ČÁPÍ ZOBÁK KLÁBOSÍ

- *U rybníka v rákosí*
Pravou dlaní třete krouživým pohybem po nastavené levé dlaní.
Zamrazovací sáček: Třete sáček v dlaních podle rytmu verše.
- *čapí zobák klábosí.*
Opřete o sebe spodní okraje dlaní, dlaně s nataženými prsty rozevřete jako *čapí zobák* a 4x jím tleskněte.
Velké rytmické zátky: Ťukejte 2x vlevo a 2x vpravo (metrum).
- *Klapy, klapy, klap,*
Pokračujte dutým tleskáním dlaní se zaklesnutými prsty (3x) .
Drhlo: Ťukejte minidřívkem na hladké okraje (5x).
- *ozývá se čáp.*
Opřete o sebe spodní okraje dlaní a 3x tleskněte *čapím zobákem*.
Velké rytmické zátky: Ťukněte 3x (metrum).

Zdroj: Jenčková, E., 2016, s.26